

RI JUDIT

Keb' oxib' tzij puwi' ri uwuj ri Judit

We wuj ri' xuwi kariqitajik pa ri ch'ab'al Griego. Xtz'ib'axik pa taq ri junab' ek'olik ri e'ajmankab'eo.

Ri Holofernes, ri are' rajpataninel ri Nab'ukodonosor. Kopanik arech ke'utak'alej ronojel ri uwachulew e arech xaq jun chi q'ijlanik k'olik.

Ri e'ajjudi'o, kakichomaj unimanxik ri are', k'atek'ut jun ixoq che ub'i Judit (ri ub'i kub'ij: ixoq ajjudi'a) kawa'lajik e erachi'l ri e'uwinag ri Israel arech kach'o'jinik chrij ri Holofernes. Pa ri uk'isb'al, ri Judit xuket ri ujolom ri Holofernes. Xkowinik xub'an weri' rumal rech ri uch'awem ruk' ri Dyos e rumal che kuterne'b'ej ri upixab' ri Dyos.

We wuj ri', k'o ri kuk'utu chrech ronojel ri uwachulew: Ri ch'awem ruk' ri Dyos e ri uterne'xik ri Upixab' ri Dyos, are kab'anowik ri ch'akanik puwi' ri itzel.

RI JUDIT

Ri Nab'ukodonosor e ri Arfaxad

¹Pa ri kab'lajuj junab' che kajawinik chik ri Nab'ukodonosor, che xajawinik pakiwi' ri e'ajasiri'a pa ri nimalaj tinimit Ninive, ri Arfaxad che tajin kajawinik pa taq we q'ij ri' pakiwi' ri e'ajmedos pa ri Ekb'atana, ²kusutij rij we tinimit ri' ruk' jun tapya che xtz'aq ruk' paq'om taq ab'aj, ri ab'aj ri' oxib' xk'ab' ri uwach e ri unimal ktzale'ik waqib' xk'ab', e ruk' weri' ri tapya oxk'al lajuj kk'ab' ri raqan e ri uwach kawinaq lajuj xk'ab'. ³Chuchi' taq ri rokb'al ub'ik ri tinimit xutz'aq nik'aj taq keq'te' che ok'al raqan e ri uwach ri utikb'alil pa ri ulew oxk'al xk'ab', ⁴ri jetaq uchi'ja k'o chrech ri tinimit, oxk'al lajuj xk'ab' elinaq ri raqan e ri uwach kawinaq xk'ab', jeri' xub'an chrech arech loq' ke'el ub'ik ri achijab' erech ch'o'j e ri achijab' erech ch'o'j che kcholej kib' keb'in pulew.

⁵Pa taq we q'ij ri', ri ajawinel Nab'ukodonosor kch'o'jinik ruk' ri ajawinel Arfaxad pa ri nimalaj taq'aj chech k'o pa rulew Raga'u. ⁶Xepe uluq ruk' ri are' konojel ri esiwanaq taq tinimit ek'o pa taq ri juyub', konojel ri esiwanaq tinimit ek'o chuchi' ri E'ufrates, ri ek'o chuchi' ri Tigris, ri siwanaq tinimit ek'o pa ri Hidaspes, e pa ri taq'aj che ko chuxe' ri ukowinem ri ajawinel Aryok kajawinel ri e'ajelima'ida. Xkimulij kib' sib'alaj ek'i winaq arech kech'o'jinik kuk' ri e'uk'ojol ri Jele'ud.

⁷Ri Nab'ukodonosor, kajawinel ri e'ajasri'a, kutaq ub'ik jun wuj chkech konojel ri e'ajpersi'a, chkech konojel ri winaq ek'o pa ri relb'alq'ij: ri winaq ek'o pa ri Silisi'a, kutaq ub'ik chkech ri e'ajdamasko, ri e'ajlib'ano, ri man kiya'om ta kiwach kuk' ri Lib'ano, chkech konojel ri ek'o chuchi' ri polow, ⁸chkech konojel ri siwanaq taq tinimit ek'o pa ri Karmelo, pa ri Gala'ad, chkech ri ek'o Ajsik chrech ri Galile'a, chkech ri ek'o pa nimalaj taq'aj rech ri Esdrelon, ⁹chkech ri esiwantinaq tinimit ek'o pa ri Samari'a e chkech ri jetaq utinimit, chkech ri ek'o ch'aq'ap chrech ri Jordan, chi k'ate' kopan pa ri Jerusalem, ri B'atane'a, ri Jelus, ri Kades, ri nimaja' rech ri Egipto, ri Tafnes, ri Ramses, ronojel ri rulew ri Gosen, ¹⁰xopanik chi ch'aaqap chrech ri Tanis e ri Memfis e chkech konojel ri esiwantinaq tinimit Egipto chi k'ate' na xopanik pa ri Eti'opi'a. ¹¹K'atek'ut, ri esiwantinaq tinimit ek'o pa taq we ulew ri', man k'o ta upatan ri utzij ri Nab'ukodonosor kajawinel ri e'ajasiri'a chkiwach, e man xkaj taj keb'e ruk' ri are' che ub'anik ch'o'j. Man k'o ta kkixib'ij kib' chuwach ri are', rumal rech che chkiwach ri e'are', xaq utukel k'olik e man k'o ta jun koto'wik. Xajek'uri', jamalik kiq'ab' xe'kitzalijisaj ub'ik ri e'ajtaqo'ntzij e ruk' kik'ixb'al. ¹²Ri Nab'ukodonosor sib'alaj xyakataj uq'aq'al royowal pakiwi' konojel ri winaq ek'o pa taq we ulew ri'. Xujeqeb'a' utzij chi puwi' utem e puwi' ri rajawib'al che kutoj na uk'axel e kuchup kiwach rumal che ke'uq'axej chi ch'ich' rech ch'o'j konojel ri winaq ek'o pa taq ri rulew ri Silisi'a, Damasko e ri Siri'a, xoquje' kutoj na uk'axel chkech ri e'amo'ab', ri e'ajammon, ri e'ajjude'a e ri e'ajgipto, chi k'ate' na kopanik pa ri uk'isb'al ri keb' polow.

Ri ch'oj ruk' ri Arfaxad

¹³Ruk' ri uchuq'ab' xch'o'jinik ruk' ri ajawinel Arfaxad pa ri wuqlajuj junab'; pa we ch'o'j ri' xch'akanik ri are'. Xe'uqasaj konojel ri achijab' erech ch'o'j, ri achijab' kikejb'em ri jetaq kej, ri jetaq ch'ich' kichorem ri kej, ¹⁴xub'an rech chkech konojel ri jetaq utinimit e kopanik chi pa ri Ekb'atana. Waral ri', kokik pa taq ri ukeq'te', kub'an k'ax chrech ri uxol taq b'e' pa

ri tinimit, k'ixb'al xub'an kan chrech ronojel ri uq'ijilal ri tinimit ri'. ¹⁵Xuchap ri Arfaxad pa ri taq juyub' rech ri Raga'u, xunim ri jetaq ch'ab' chupam e chi pa junalik xukis tzij puwi' ri are'.

¹⁶K'atek'uri', xtzalij ub'ik kuk' ri e'uwinaq erech ch'o'j e sib'alaj e'achijab' chik che erech ch'o'j che kuk'am ri kich'ich', xeb'e' ub'ik kuk' ri e'are'. K'atek'uri', pa utzil xkanaj kan chila' kuk' ri e'uwinaq erech ch'o'j, xe'ok pa nimalaj w'a'im, e jewa' xkib'ano ok'al juwinaq q'ij.

Ri ch'o'j pa ri Uqajib'alq'ij

²Pa ri wajxaqlajuj junab', pa ri juwinaq keb' q'ij chrech ri nab'e ik', nimalaj xkimulij kib' ri e'ajawab' pa ri nimalaj rachoch ri Nab'ukodonosor kajawinel ri e'ajasiri'a, rumal che are kraj kutoj uk'axel chkech konojel ri jetaq ulew, jacha ri xub'ij. ²Xe'usik'ij konojel ri e'uq'atb'altzij e ri ek'amal taq b'e ukojom, xuya ub'ixik chkech ri e'are' ri uwam pa ri ranima', kub'ij ruk' ri uchi' ri usachik kiwach kub'an chkech ri winaq ek'o pa taq ri ulew ri'. ³K'atek'uri', ri e'are' xkiya ub'ixik che kekamisaxik ri' konojel ri winaq che man xkita' ta ri utzij ri ajawinel.

⁴Aretaq chi' xkik'is ri chomanik, ri Nab'ukodonosor, rajawinel ri Asiri'a, kusik'ij ri Holofermes, ri nimalaj k'amalb'e pakiwi' konojel ri achijab' erech ch'o'j e ukab' chrech ri are'. Kub'ij chrech ri are': ⁵«Jewa' kub'ij ri nimalaj ajawinel, rajaw ronojel ri uwachulew: Jat, che'ak'ama' ub'ik awuk' ri e'awinaq che k'o sib'alaj kichuq'ab' e katb'e wuk'; chaka'ma' ub'ik 120.000 achijab' keb'in pulew e ek'ya taq kej, kuk' 12.000 achijab' kkikejb'ej, ⁶k'atek'uri', jat ub'ik chkij konojel ri jetaq ulew ek'o pa ri uqajib'alq'ij, rumal rech che we winaq ri' man k'o ta xkitab'ej ri nutzij. ⁷Yo'q b'a' kan pa nuq'ab' ri jetaq ulew e ri ja', rumal rech che ruk' uq'aq'al woyowal kinel ub'i w'a' chkij ri e'are'. Ri kinch'uq uwi' ri' ri uwachulew ruk' ri kqan ri achijab' erech ch'o'j che ewech ri in e kinjach na ri' ri ulew ri' pakiq'ab' ri enuwinaq arech ke'elaq'an chila'. ⁸Ri esoktajinaq kkinojisaj na ri' ri jetaq siwan e ri jetaq nimaja' e ri turnik taq ja' rumal che kenoj ri' chrech ri ekaminaqib' ke'el uloq ri' pa ri kib'e. ⁹Ri in, eximitalik ri' ke'ink'am ub'ik chi pa uk'isb'al taq uxkut uwachulew. ¹⁰Jat b'a'! Nab'e chatok ub'ik pa ri kulew ri'. We keqaj chawach, che'ak'olo' na ri e'are' chwech ri in chi k'ate' na kopan ri jun q'ij rech ri k'ax kkiriqo. ¹¹K'atek'uri', konojel ri man keniman taj man ke'akuy taj. Che'ajacha' pa ri kamikal e chuwach ri elaq' pa ronojel ri uwachulew che kinya' chawech. ¹²Rumal rech che chi rumal ri nuk'aslemal e rumal ri ukowinem ri wajawib'al, jacha nub'im, ri in qas kinb'an ri' ruk' ri nuq'ab' ri xinb'ij. ¹³K'atek'uri', ri at, matq'ax puwi' jun chkech ri taqanik xuya ri awajaw chawech; chi rajawaxik jeri' kab'ano jacha ri xintaqan in chawech!».

¹⁴Aretaq chi' xel ub'ik ri Holofernes chuwach ri rajaw, ke'usik'ij konojel ri winaq che nim kib'antajik, ri ekinimal, ri ek'amal taq b'e chkech ri achijab' erech ch'o'j rech ri Asiri'a, ¹⁵e xe'ucha'o ri e'utzalaj taq achijab' che e'utz chech ch'o'j, jeri' jacha xtaqan ri rajaw chrech: 120.000, 12.000 e'ajch'ab' che kikejb'em ri kej. ¹⁶Ke'ucholej ri e'are' jacha kicholexik chrech ri ch'o'j. ¹⁷Ke'uk'am ub'ik ek'ya taq kameyo, eb'urix, emulas, arech kkeqaj ri jastaq, xoquje' ke'uk'am ub'ik e'ama' taq wakax, ek'isik' e ri kiwa. ¹⁸Chjunal achi kk'am ub'ik sib'alaj uwa e kk'am ub'ik sib'alaj q'an pwaq e saq pwaq pa ri rachoch ri ajawinel.

¹⁹K'atek'uri', ri Holofernes, kuk' konojel ri achijab' erech ch'o'j kel ub'ik, knab'ejik ub'ik chuwach ri ajawinel Nab'ukodonosor, arech kunojisaj ri rulew ri qajib'alq'ij ruk' ri jetaq uch'ich', ruk' ri jetaq kej, ruk' ri winaq kkikejb'ej ri kej e ri achijab' e'utz chrech ri ch'o'j. ²⁰Ek'ya ri winaq xe'kiterne' ub'ik, ejacha sak' xkib'ano xeb'ek e ejacha sanyab' pulew xkib'ano. Man loq' taj ke'ejalaxik.

**Ri uxol taq ri kib'e ri achijab'
erech ch'o'j erech ri Holofernes**

²¹Naj xeb'e wi chrech ri Ninive, oxib' q'ij ri b'e chik kib'anom e xe'opanik pa ri taq'aj rech B'ektilet. E chi k'ate' pa ri B'ektilet kkijegeb'a' wi kib', chunaqaj ri juyub' che k'o apan pa ri umox ri Silisi'a che k'o Ajsik. ²²Chi jela' xe'uk'am ub'ik konojel ri achijab' erech ch'o'j, chi achijab', chi achijab' che kkikejb'ej ri kej e ri jetaq ch'ich' che kechorexik kumal ri kej, e ri Holofernes chi waral kel ub'ik e kb'e' pa ri juyub'. ²³Kuk'is kiwach ri Put e ri Lud, xuchup kiwach konojel ri e'uk'ojol ri Rasis e ri e'uk'jol ri Isra'el ri ek'o chunaqaj ri tz'inalik ulew, chi pa ri ukaj uxkut ulew chrech ri Jele'on, ²⁴kub'inb'ej ronojel ri uchi' ri E'ufrates, kb'e pa ri Mesopotami'a, kuk'is tzij pakiwi' konojel ri kowlaj taq tinimit che ek'o ajsik chrech ri nimaja' rech Ab'rona e kopanik chi pa ri polow. ²⁵Xub'an rech chrech ri rulew ri Silisi'a, ke'uqajb'ej konojel ri kkitak'ab'a' kib' chuwach ri are', xopanik pa ri retal rulew ri Jafet pa ri ukaj uxkut ulew, chuwach apan ri Arab'i'a, ²⁶xusutij kij konojel ri e'ajmadi'an, xuporoj ri jetaq kachoch e xrelaq'aj ri jupuq taq kichikop k'olik, ²⁷xxuli' ub'ik cho ri taq'aj rech ri Damasko, aretaq chi' tajin kmakik triko, xuporoj ronojel ri kulew che tikom uwach, kuk'is tzij pakiwi' ri ko'lik e ri nima'q taq kichikop ek'olik, xelaq'anik pa ri jetaq kitinimit, kuk'is tzij puwi' ri kulew e ke'ukamisaj ruk' ch'ich' rech ch'o'j konojel ri alab'om. ²⁸Ri xib'rikil e ri b'irbitem xe'uchap konojel ri winaq che ek'o chuchi' ri polow. Ri esiwantinimit ek'o pa ri Sidon e pa ri Tiro, ri siwantinimit ek'o pa ri Sur e pa ri Okina e pa ri Jamni'a, esiwantinimit ek'o pa ri Asoto e pa ri Askalon, sib'alaj xkixib'ij kib' chuwach ri are'.

³K'atek'uri', xe'kitaq ub'ik ejujun e'ajtaqo'ntzij ruk', arech ke'kib'ij pa utzil chrech ri are'. ²«Ri uj, che uj upataninel ri nimalaj ajawinel Nab'ukodonosor, ri uj kujxuki' chawach. Chab'ana' b'a' chqech ri kawaj at kab'an chqech. ³Ri qulew e ronojel ri qulew, ri tikb'al triko, ri jupuq eko'lik e enima'q qachikop, ronojel ri k'olb'al jawi' uj k'o wi ri uj. Chab'ana' b'a' ruk' ronojel weri' ri kawaj kab'ano. ⁴Xoquje' ri jetaq qatinimit e ri siwantinimit ek'o chila' e'apataninel ri e'are'. Chatpetoq e chasuk'u' uloq waral e chab'ana' chila' ri kawaj at kab'ano». ⁵We achijab' ri' xe'opanik chuwach ri Holofernes e kkiya' ub'ikxik chrech we tzij ri'.

⁶Xa jek'uri', ri are' xxuli'k chuchi' ri polow e erachi'l ub'ik ri achijab' erech ch'o'j, ke'ukoj enik'aj e'ajchajinel pa ronojel ri kowlaj taq tinimit e chila' xe'ucha' ri e'utzalaj taq achijab' erech ch'o'j arech eto'l rech ri are'. ⁷Ri esiwantinimit ek'o pa taq ri tinimit e konojel ri jetaq tinimit ek'o naqaj chkech, xkik'u'lu' ri are' ruk' jetaq wiqib'al jolomaj e sib'alaj kexojowik ruk' ri tum. ⁸Ri are' xukis tzij puwi' ri tyoxlaj taq kik'olb'al e xujikaj ri tyoxlaj che' chkiwach, rumal rech che ri are' xtaqik che uchupik uwach ronojel ri ekaxlan taq dyos e xa jek'uri', konojel ri winaq xuwi ri Nab'ukodonosor kkiq'ijilaj e konojel jetaq ch'ab'al e konojel ejuq'at, kidyos kkib'an chrech ri are'.

⁹K'atek'uri', xopanik chuwach apanoq ri Esdreton, chunaqaj apanoq ri Dotan, jun tinimit che k'o apan chuwach ri jun nimalaj juyub' rech ri Jude'a, ¹⁰xekanaj kan chuxo'l ri Gueb'a e ri Essitopolis e xujeqeb'a' rib' chila' jun ik', arech kumol ub'ik ri kiwa ri achijab'.

Ri nimalaj mayoj pa ri Jude'a

⁴Ri e'ajisra'el che ejeqel pa ri Jude'a, xkita utzijol ronojel ri xub'an ri Holofernes chkech konojel ri jetaq amaq', ri are' che kinimal ri e'achijab' erech ri Nab'ukodonosor, kajawinel ri

e'ajasiri'a: che xelaq'anik pa ri Nim Rachoch ri Kidyos e che xuk'is tzij pakiwi' ri e'are',²k'atek'uri' sib'alaj xkixib'ij kib' e keb'irb'itik rumal ri Jerusalem e rumal ri Nim Rachoch ri Ajawxel ri Kidyos. ³Maja' ne' naj xetzalij uloq pa ri kulew, e k'ateri' ne' xkimulij chi kib' ri siwantinimit pa ri Juda e maja' naj xkich'ajch'ob'ej ri tyoxlaj taq tem, ri tab'al toq'ob' e ri Nim Rachoch ri Dyos che xb'an k'ax chrech.

⁴Xa jek'uri', xkiya ub'ixik chkech konojel ri Samari'a, chrech ri Kona, ri B'et-Horon, ri B'elma'in, ri Jeriko, ri Job'a, ri Esora e ri taq'aj k'o pa ri Salem. ⁵Xkijeqab'a' kib' ajsik chrech ri nimalaj taq juyub', kowlaj taq tinimit xkib'an chkech ri jetaq tinimit ek'o chila'. Kkik'ol ri kiwa rumal che kil apanoq ri ch'o'j petinaq, xane maja' naj xkiyak ri uwach ri jetaq tik'o'n. ⁶Ri nim chuchqajaw Yoyakim, che pa taq we q'ij ri' k'o pa ri Jerusalem, xe'utzib'aj ri siwantinimit ek'o pa ri B'etuli'a e pa ri B'etomesta'im, jun tinimit che k'o apan chuwach ri Esdrelon, pa ri ub'e ri taq'aj che k'o naqaj chrech ri Dota'in, ⁷ke'utaqo arech kepaqi' ajsik chrech ri juyub', pa ri b'e che kusuk' ub'ik pa ri Jude'a. Rumal rech che pa ri b'e ri' man k'ax ta kitak'ab'axik ri achijab' erech ch'o'j, rumal rech che latz' uwach ri b'e, e manloq' taj junam ke b'e' keb' winaq. ⁸Ri e'ajisra'el, xkib'ano ri xtaqan ri nim chuchqajaw Yoyakim chech ri e ri xetaqan ri ajawab' kech ri Isra'el, che ek'o pa ri Jerusalem.

Ri nimalaj ch'awem ruk' ri Dyos

⁹Konojel ri achijab' ri ek'o pa ri Isra'el, ruk' kichuq'ab' kkik'omij chech ri Dyos e kkiqasaj kib' chuwach ri are'. ¹⁰Ri e'are', ri ekixoqilal, ri ekalk'uwa'l, ri ekichikop, konojel ri ekaxlan winaq ejeqel kuk', ri e'ajchakib' e ri winaq e'ajpataninel kuk' enik'aj chik, xkikoj ri kikoxtar chuxe' ri kipam. ¹¹Konojel ri achijab', ri ixoqib', xoquje' ri e'ak'alab', ri e'ajisra'el che ek'o pa ri Jerusalem, xexuki' chuwach ri tyoxlaj k'olb'al, e xkikoj ri chaj cho ri kijolom e xkilik'ej ri kiq'ab' chuwach ri Ajawxel; ¹²Xoquje' kkikoj ri koxtar chuwach ri tab'al toq'ob'. Ruk' kichuq'ab', junam uk'omixik xkib'an chuwach ri Kidyos ri Isra'el, arech man ke'elaq'ax ta ub'ik ri ek'alk'uwa'l, man kek'am ta ub'ik ri ekixoqilal pa jun kaxlan ulew, man kk'is ta tzij pakiwi' ri jetaq kitinimit che ekechb'al kanoq, man kjach taj ri Rachoch ri Dyos chuwach ri itzelal e pa ri k'ixb'al chkiwach ri winaq che man junam ta qakobj'al kuk'. ¹³Ri Ajawxel xutatab'ej ri kich'ab'al e xrilo che kk'is kik'u'x.

Pa ronojel ri Jude'a e pa ri Jerusalem, ri siwantinimit xemewajik k'i taq q'ij chuwach ri tyoxlaj Uk'olb'al ri Ajawxel che Nimalaj Uchuq'ab'. ¹⁴Ri nimalaj chuchqajaw Yoyakim e konojel ri ekanajinaq chuwach ri Ajawxel, ri echuchqajawib' e ri epataninel rech ri Ajawxel, kikojom ri kikoxtar aretaq chi' kkichi'j ri junalikalaj holokosto, ri ch'ab'al e ri jetaq sipanik che kk'iy pa kanima' ri tinimit kkiya'o, ¹⁵e kikojom ri chaj puwi' ri kijolom aretaq chi' ruk' ronojel kichuq'ab' kkita chrech ri Ajawxel arech kusolij ruk' nimalaj utzil ri rachoch ri Isra'el.

Ri mulin ib' xub'an ri Holofernes pa ri tz'um taq ja rech uchomaxik ri ch'o'j

⁵¹Kya ub'ixik chrech ri Holofernes, ri nimalaj kinimal ri achijab' erech ch'o'j ek'o pa ri Asiri'a, che chkiwach ri e'are', xkisuk'umaj apan kib' ri e'ajisra'el che ub'anik ri ch'o'j che xkitz'apij ri latz' taq b'e pa ri juyub', xkiyak kowlaj taq k'olb'al ajsik chrech ri nimalaj taq juyub' e che xkikoj k'amb'al pa taq ri taq'aj. ²Weri' xuyak jun nimalaj uq'aq'al royowal ri Holofernes e ke'usik'ij konojel ri enim taq uwinaq ri Mo'ab', konojel ri enim taq kinimal ri Ammon, konojel ri jetaq q'atb'altzij ek'o chuchi' taq ri polow. ³Kub'ij chkech: «Achijab' ixralk'uwa'l ri Kana'an, chib'ij b'a' chwech: ¿Jas wa' we jun siwantinimit ri' che xujeqeb'a'

rib' pa ri juyub'? ¿Jawije' taq tinimit kijeqeb'am uwi kib'? ¿La nim kib'antajik ri achijab' erech ch'o'j ek'o chila'? ¿Jawi' k'o wi' ri uchuq'ab' e ri ukowinem? ¿Jachin ajawinel k'amalb'e chkech e jachin ketaqowik ri achijab'? ⁴E ¿jasche man xkaj taj xepetik che nuk'ulik ri in jacha xkib'an konojel ri siwantinimit ek'o pa ri relb'alq'ij?».

⁵Ri Aji'or, kinimal konojel ri e'ajamon, kub'ij chrech: «Chatatab'ej b'a' wajaw, ri tzij kub'ij ri apataninel chawech. Ri in kinb'ij wa' chawech ri saqalajtziy pakiwi' we siwantinimit ri' che ejeqel pa we juyub' ri', jawi' ri at k'o wi' ri at chanim ri'. Man k'o ta jun tzij kel puchi' ri apataninel che mata tzij. ⁶We siwantinimit ri', kija'lil kanoq ri e'ajkalde'a. ⁷Ojer kanoq, xeb'ek e xejeqi' pa ri Mesopotami'a, rumal rech che man xkaj taj xkiterene'b'ej ri kidyos ri ekitat che xejeqi' pa ri Kalde'a. ⁸Xkiya' kan ri kib'e ri ekimam e xkiq'ijlaj ri Dyos rajawinel ri Kaj, ri Dyos che xketa'maj uwach. Rumal ne ri' xek'yaq ub'ik chkiwach ri ekidyos, xa jek'uri' xe'animaj ub'ik e xeb'e ub'ik pa ri Mesopotami'a jawi' xejeqe'i' wi' k'ya taq junab'. ⁹Ri Kidyos xe'utaqo arech ke'el ub'ik pa ri kik'olb'al e keb'e ub'ik pa ri rulew ri Kana'an; xkijeqeb'a' kib' chila' xk'o'ji' sib'alaj q'an kipwaq, saq pwaq e jupuq taq kichikop. ¹⁰K'atek'uri', xexuli' chi ub'ik pa ri Egipto, rumal rech che xpe jun nimalaj wi'jal pa ri rulew ri Kana'an e aretaq chi' k'o ri kiwa xekanaj na chila'. Chila', xek'yarik e man loq' ta chik ke'ejalaxik. ¹¹K'atek'ut, ri rajawinel ri Egipto, xwa'laj chki e xe'usub'u ruk' ri ub'anik ri letril. Xe'uqasaj e xekikoj pa k'axalaj chak. ¹²Xechaw ruk' ri Kidyos, e ri are' xuk'ajisaj kiwach konojel ri Egipto, ruk' b'innel taq yab'il che man k'o ta chi ukunaxik. Xa jek'uri', ri e'ajegipto, xe'kesaj ub'ik, xekik'yaq ub'ik chkixo'l ri e'are'. ¹³Xas chkiwach, ri Dyos xuchaqijarisaj ri Kyaq polow ¹⁴e xuk'am ub'ik kib'e pa ri Sina'i e pa ri Kades B'arne. Xe'kesaj ub'ik konojel ri winaq ek'o pa ri tz'inalik ulew, ¹⁵xkijeqeb'a' kib' pa ri kulew ri e'ajamorre'o, e ruk' chuq'ab' xe'kikamisaj konojel ri winaq e'ajhesb'on. Xkiq'axej ub'ik ri Jordan, e xkib'an kech chech ronojel ri juyub', ¹⁶xekik'yaq ub'ik chkiwach ri e'are' ri e'ajkana'an, ri e'ajperesita, ri e'ajjebuse'o, ri e'ajsikem e konojel ri e'ajguirgasita e sib'alaj naj xejeqi' kan chil'a'. ¹⁷Aretaq chi' man xemakun taj chuwach ri Kidyos, xewinaqirisanik, rumal rech che chkixo'l ri e'are' k'o jun Dyos che man kraj ta ri man suk' taj. ¹⁸K'atek'ut, aretaq chi' ri e'are' xkitas apan kib' pa ri b'e che xe'utaq ri Are' chrech, xk'is kiwach rumal k'i taq ch'o'j e eximitalik xek'am ub'ik pa nik'j taq ulew chik. Ri Nim Rachoch Kidyos xchup tzij puwi' e ri jetaq kitinimit xkajanaj chuxe' ri kikowinem ri kik'ulel. ¹⁹K'atek'uri', kamik ri' che xetzalij chi jumul chuwach ri Kidyos, xepaqi' chi na uloq pa taq ri kulew, xkiya' kanoq ri jetaq ulew jawi' xejub'ux ub'ik, xe'ok chi jumul pa ri Jerusalem, jawi' k'o wi' ri tyoxlaj uk'olb'al ri Rachoch ri Kidyos e xejeqi' chi jumul pa ri juyub' che tz'inalik ulew xkanaj na kanoq. ²⁰Xa jek'uri', kamik ri', ajaw e nimalaj ajawxel, we k'o jun sachinaq wi we siwantinimit ri', we emakuninaq chuwach ri Kidyos, e kqilo che k'o jun jas uwach rumal kchup kiwach ri e'are', chujpaqal b'a ub'ik e chujch'o'jinik b'a' kuk' ri e'are'. ²¹K'atek'ut, we man k'o ta jun jas uwach che mata suk' pa we tinimit ri', che'uya'a b'a' kanoq ri wajawxel, wene' ri Kajawxel e ri Kidyos kuto' kiwach ri e'are', e ri uj tze'b'al qawach kujkanaj chkiwach konojel ri uwachulew!».

²²Aretaq chi' ri Aji'or xuk'is ub'ixik ronojel we jetaq tzij ri', xtatajik che konojel ri winaq che kimulim kib' chrij ri tz'um taq ja, xewixwitik. E ri enim taq uwinaq ri Holofernes, konojel ri siwan tinimit ek'o chuchi' ri polow e xoquje' ri siwan tinimit ek'o pa ri Mo'ab', xkib'ij che kpuch' kiwach ri Aji'or. ²³«¿La kqaxib'ij qib' uj chkiwach ri e'ajisra'el? We in taq winaq ri', man k'o ta kichuq'ab' e kikowil che ub'anik jun k'axalaj ch'o'j. ²⁴Jo' b'a'! Chujpaqal ub'ik e xa jub'a' ri' kqab'an chkech ri e'are', ajaw Holofernes!»

Ri Aji'or xjachitajik pa kiq'ab' ri e'ajisra'el

6¹Aretaq chi' xqaj kiwach konojel ri winaq che kimulim kib' chkij ri e'ajawab', ri Holofernes, che kinimal ri achijab' erech ch'o'j ek'o pa ri Asiri'a, kuyaj ri Aji'or chkiwach konojel ri ekaxlan taq siwan tinimit e chkiwach ri e'ajammon: ²«¿At jachin ri at, Aji'or, e ejachin ri achijab' e'ajefra'im che etojom che ub'anik ri ch'o'j, che katok che ub'ixik nik'aj taq tzij chqaxo'l kamik ri', arech man kujel ta ub'ik che ub'anik ri ch'o'j kuk' ri kija'al ri Isra'el, rumal rech che kab'ij che kuto' kiwach ri' ri Kidyos? ¿Jachin jun dyos chik k'olik we man xuwi ri Nab'ukodonosor? Ri are' che kutaq na uloq ri' ri achijab' che k'o sib'alaj kichuq'ab' e kuchup ub'ik kiwach ri' chuwach ri ulew, e ri Kidyos man kuto' ta kiwach ri'!».

³Ri uj, ri uj upataninel, junam kipitz'ik ri' kqab'ano! Man kekowin ta ri' kech'o'jinik kuk' ri achijab' che kikejb'em ri kej. ⁴Junam kiporoxik ri' kqab'ano. Ri jetaq juyub' keq'ab'ar ri' ruk' ri kikik'el ri e'are' e ri jetaq taq'aj knoj ri' chkech ri ekaminaqib'. Man kekowin ta ri' ketak'i' kan chqawach ri uj, kekam ri' chi pa ri umajib'al e chi pa ri uk'isb'al, kcha ri ajawinel Nab'ukodonosor, rajaw ronojel ri uwachulew. Rumal rech che jewa' xub'ij ri' e weri' xas kb'antajik ri'. ⁵K'atek'uri', ri at Aji'or che at ajammon rech pwaq, che xab'ij we tzij ri' chi rech k'ax chawech ri at, chi kamik ub'ik ri', ri at man kawil ta chi nuwach wa', chi k'ate' na kopan ri jun q'ij che kinb'an na k'ax chkech ri ija'al ri' che xe'animaj uloq pa ri Egipto. ⁶K'atek'uri', ri kich'ich' rech ch'o'j ri enupataninel, kuchot ri ak'alk'a'x ri'. E junam ri' katqaj chkixo'l ri esoktajinaq kanoq, aretaq chi' kinb'e in chkij ri Isra'el. ⁷Ri enupataninel katkik'am ub'i ri' pa ri juyub' e katkiya' kan ri' chunaqaj jun chkech ri jetaq tinimit che ek'o pa ri latz' taq b'e, ⁸arech junam kk'is tzij pawil kuk' ri e'are'. ⁹E man k'o ta b'is cho ri apalaj, rumal rech che ri at aweye'm che man kujok ta ri' pa taq we tinimit ri'! Ri in jewa' kinb'ij ri' e man k'o ta jun tzij ri' che mata kb'antajik».

¹⁰Ri Holofernes xe'utaq ri winaq che ek'o ruk' pa ri tz'um taq ja, arech kkichap ri Aji'or e arech kkik'am ub'ik pa ri B'etuli'a e arech kkijach pa kiq'ab' ri e'ajisra'el. ¹¹Ri erajpataninel xkichapo, naj kkik'am ub'ik chrech ri tz'um ja, kkiq'axej ub'ik ri taq'aj e xe'ok ub'ik pa ri juyub', xkiriqa' ri b'ulb'ux taq ja' k'o ikim chrech ri B'etuli'a. ¹²Aretaq chi' ri achijab' ek'o pa ri tinimit xe'kilo, aninaq xe'kik'ama' ri kich'ich' rech ch'o'j, ke'el uloq pa ri tinimit e keb'e ajsik uloq chrech ri juyub', k'atek'uri' aretaq chi' tajin kepaqi'k, ri k'o ri ikyaq' pa kiq'ab' kekik'yaq ri e'are' cha'b'aj. ¹³Xa jek'uri', ri e'ajasiri'a xeb'e ub'ik ikim chrech ri juyub', kkixim ri Aji'or e xkiya' kanoq cho ri juyub' e xetzelej ub'ik ruk' ri kajaw.

¹⁴Ri e'ajisra'el xeqaj uloq chi pa ri kitinimit uloq, xeqib' ukoq ruk' ri are' e xkituru ri are' e xkik'am ub'ik pa ri B'etuli'a e xkik'am ub'ik chkiwach ri ekinimal ri tinimit, ¹⁵ri ekanimal ri tinimit, e'are ri Osi'as uk'ojol ri Mike'as, che k'o chkixo'l ri ujuq'at' ri Sime'on, ri Jab'ris uk'ojol ri Gotoni'el e ri Jarmis uk'ojol ri Melki'el. ¹⁶Ri e'are' xe'kisik'ij konojel ri ekinimal ri tinimit. Xoquje' ri alab'om, ri alitomab' e ri ixoqib' xkitij anim xepe uloq kuk' ri mulin ib'. Ri Osi'as kuk'ot uchi' ri Aji'or che tak'al panik'aj chkech ri winaq, jas ri xk'ulmatajik. ¹⁷K'atek'uri', ri are' kub'ij chkech ri winaq, ri chomanik xub'an ri Holofernes kuk' ri e'ajawab' e xoquje' ronojel ri xub'ij ri are' chkixo'l ri ekinimal ri e'ajsiri'a e ronojel ri k'ax taq tzij xub'ij ri Holofernes pakiwi' ri rachoch ri Isra'el. ¹⁸K'atek'uri', ri winaq xexuki'k, xkiq'ijilaj ri Dyos e sib'alaj xkik'omij chrech ri Dyos: ¹⁹«Ajawxel, Dyos rajaw ri kaj, chawila' b'a' ri nimal kkib'ano e chatoq'ob'isaj b'a' kiwach ri qija'al che man k'o ta nimal kub'ano. Pa we jun q'ij ri', chawila' b'a' ri kiwach ri winaq che etyoxrisam chawach ri at». ²⁰K'atek'uri', kkiku'b'isaj uk'u'x ri Aji'or e xkiya' nimalaj taq ki'kotemal tzij chrech are'. ²¹E aretaq chi' xe'el ub'ik, ri Osi'as kuk'am ub'ik ri are' pa ri rachoch e xuya jun nimalaj wa'im chkech ri enim taq winaq. Ronojel ri jun aq'ab' ri', xkik'omij ri uchuq'ab' ri Kidyos ri Isra'el.

Ri usutixik rij B'etuli'a

⁷Chwe'q chi aq'anoq, ri Holofernes xtaqan chkech konojel ri achijab' erech ch'o'j e chkech konojel ri jetaq siwantinimit che kiya'om kiwach ruk' ri are', arech kkiya' kan ri tz'um taq ja e keb'e ub'ik puwi' ri B'etuli'a, kkijeqeb'a' kib' ajsik pa ri latz' taq b'e k'o pa ri juyub' e kkichaple'j ri ch'o'j kuk' ri e'ajisra'el. ²Chi pa we jun q'ij ri', konojel ri achijab' xkiwa'lisaj ub'ik ri tz'um taq ja. Ri e'ajch'o'jab' che k'o ri kijastaq e 120.000 achijab' che keb'inik e 12.000 ri kikejb'em ri jetaq kej e kuk' we winaq ri' man e'ejalam ta ri winaq che kuk'am ri jastaq e ri winaq che xaq chkaqan eb'enaq kuk'. ³Xkijeqeb'a'a' kib' pa ri jun suq'unb'al k'o naqaj chrech ri B'etuli'a chunaqaj ukoq ri jun b'ulb'ux e xkijub'uj kib' chuwach ri ulew, xkimajij ub'ik pa ri Dota'in e xe'opan pa ri B'elb'a'in, e xkimajij chi ub'ik pa ri urab'arik ri B'etuli'a e ke'opan pa ri Kyamon, che k'o apan chuwach ri Esdrelon. ⁴Aretaq chi' ri e'ajisra'el, ke'kilo che sib'alaj ek'ya winaq, xeb'irb'itik e kkib'ij chb'il kib: «jKamik ri' kkisokej wa' ronojel ri uwach ulew! K'atek'uri', man k'o ta jun nimalaj juyub' ri', on jun nimalaj siwan, on ri jun ko'lik juyub', man k'o ta jun ri' kkowinik ktak'i' kanoq chuwach ri ka'lal!». ⁵Konojel xkik'am ukoq ri kich'ich rech ch'o'j, xkitzij ri q'aq' ajsik uloq chrech ri jetaq keq'te' e xek'asi' ronojel we jun aq'ab' ri'.

⁶Pa ri ukab' q'ij, ri Holofernes xe'ucholej konojel ri achijab' che kikejb'em ri kej arech keb'inkatik apanoq chkiwach ri e'ajisra'el ri ek'o pa ri B'etuli'a. ⁷Xu'ka'yej ronojel ri jetaq paqalik k'o chrech ri kitinimit, xuch'ob'o' jawi' ek'o wi ronojel ri jetaq b'ulb'ux e xub'an rech chkech, e xe'ukoj kan enik'aj taq elaq'ab'anel chila', e xtzalij chi ub'ik kuk' ri achijab' erachi'l. ⁸K'atek'uri', xeqib' ukoq ruk' ri are' ri winaq che nim kib'antajik chkixo'l ri e'uk'ojol ri Esa'u, konojel ri ekinimal ri e'ajmo'ab' e ri ekinimal ri winaq ek'o chuchi' ri polow e kkib'ij chrech ri are': ⁹«Chutatab'ej b'a' ri Qajaw jun qatzij e man k'o ta jun ri' chkech ri awinaq ksoktajik. ¹⁰We siwantinimit kech ri e'ajisra'el ri', man kkikub'a' ta kik'u'x chrij ri jetaq k'yaqb'al kich'ich', xuwi ne' kikub'am kik'u'x chrij ri jetaq juyub' jawi' ejeqel wi. Je' nak'ut, k'ax ri paqalem cho taq we juyub' ri'!

¹¹«Xa jek'uri', ajaw, mab'an jun nimalaj ch'o'j kuk' ri e'are' arech man k'o ta jun chkech ri e'awinaq kqajik. ¹²Chatkanaj b'a' kanoq pa ri tz'um ja e che'ak'olo' b'a' konojel ri achijab' che e'awachi'l, k'atek'ut, ri e'apataninel je'kichapa' b'a' ri jun b'ulb'ux che kk'iy uloq pa ikim chrech ri juyub'. ¹³Rumal rech che chila' kkik'ama' wi kijoron konojel ri winaq ek'o pa ri B'etuli'a. Rumal ri nimalaj chaqijchi' kkina' na, are kb'anow ri' che kkijach na ri tinimit pa ri aq'ab'. Ri uj e ri siwantinimit kujpaqi' wa' ajsik chrech ri jetaq juyub' che ek'o naqaj e kqajeqeb'a' qib' ri' chila'; kujlaq'ab'anik ri' chila' arech kqilo che man k'o ta jun achi kel ub'ik pa ri tinimit. ¹⁴Ri e'are' kekam ri' chrech ri wi'jal, xoquje' na k'uri' ri ekixoqilal e ri ekalk'uwa'l, nab'e ri' kekamik aretaq chi' maja' kb'an ri ch'o'j pakiwi', xaq etutz'tuj chi ri' pa taq k'ayb'al chuwach ukoq ri kachoch. ¹⁵Xa jek'uri', kab'an ri' che kkitoj uk'axel ri k'ax xkib'ano che man xkaj taj kepe uloq ruk' utzil che ak'ulik».

¹⁶Utz xuta ri Holofernes we jetaq tzij ri', xoquje' utz xkita ri ek'amal taq b'e' e xtaqanik arech jeri' kb'anik jacha ri xb'itajik. ¹⁷Xkimajij kib'e' jupuq winaq chkech ri e'ajmo'ab', ekachi'l ub'ik e 5.000 e'ajasiri'a. Xkijeqeb'a' kib' pa ri taq'aj e xkib'an kech chrech ri k'olb'al jawi' k'o wi ri ja' e ri jetaq b'ulb'ux kech ri e'ajisra'el.

¹⁸Ri e'ajedom e ri e'ajammon ke'paqi'k e kkijeqeb'a' kib' pa ri juyub' chuwach apanoq ri Dotan e xe'kitaq ub'ik enik'aj achijab' pa ri ukaj uxkut ulew e pa ri relb'alq'ij, chuwach apanoq ri Egreb'el che k'o apan chunaqaj ri Jus, puwi' aq'anoq ri nimaja' k'o pa Mojmo'ur. Ri achijab' e'ajasiri'a xekanaq kanoq pa ri taq'aj e xkinojisaj ronojel ri ulew. Ri tz'uma taq kachoch, jun nimalaj tz'um ja kka'yik, rumal rech che sib'ala ek'ya ri winaq.

¹⁹Ri e'ajisra'el sib'alaj xkik'omij chuwach ri Ajawxel Kidyos. Tajin kqaj ri kichuq'ab' aretaq chi' kkilo che ri ekik'ulel xe'kisutij kij ri e'are' e xkiq'atej ri kib'e. ²⁰Juwinaq kajlajuj

q'ij xsutix kij kumal konojel ri e'ajasiri'a, ri achijab', ri jetaq ch'ich' che kuk'am ri kej e ri achijab' che kikejb'em ri kej. Konojel ri winaq ek'o pa ri B'etuli'a, xk'is ri kijoron pa taq ri kiq'eb'al che kik'olom kanoq, ²¹pa ri k'olb'al joron xq'ob'ik ri ja'. Man k'o ta chi jun q'ij che loq' kkitij ronojel ri ja' rajawaxik chkech, rumal rech che pajtalik ri ja' kya chkech. ²²Ri ak'alab' xaq k'ax chik ek'olik, ri ixoqib', ri alab'om e ri alitomab' xaq ketzaq chik rumal ri chaq'ijchi'. Xaq ketzaq chik pa taq ri k'ayb'al e pa taq ri rokb'al ri tinimit, man k'o ta chi kichuq'ab'.

²³Konojel ri siwantinimit, ri alab'om, ri alitomab', ri ixoqib' e ri ak'alab', xkimulij kib' chrij ri Osi'as e chkij ri ekinimal ri tinimit, e kkiraqaqej kichi' e kkib'ij chkiwach konojel ri enima'q taq winaq: ²⁴«Chub'ana' b'a' ri q'atojtzij ri Dyos piwi' ix e paqawi' ri uj, rumal rech che ri ix xib'an jun nimalaj k'ax chqech, rumal rech che man xixok ta il arech utzil kujkanaj kan kuk' ri e'ajasiri'a. ²⁵E kamik kuk' ri', man k'o ta jun winaq kkowinik kuto' qawach. Ri Dyos xujujach pa kiq'ab' ri e'are' arech kujqaj chkiwach ruk' ri chaqijchi' e qonojel wa' kujkamik. ²⁶Che'isik'ij b'a' ri e'are' xas chanim ri'. Chijacha' b'a' we tinimit chkiwach ri e'uwinaq ri Holofernes e chkiwach konojel ri achijab' erech ch'o'j, arech kelaq'aj ronojel pa we tinimit. ²⁷Are utz wa' uj kich'akoj ri e'are'. Uj kipatanijel wa' kujuxik, k'atek'ut k'o qak'aslemal ri' e xa jek'uri' man ke'qil ta wa' che kekam ri eqalk'uwa'l chqawach, on che kekam ub'ik ri eqixoqilal e ri eqalk'uwa'l chqawach. ²⁸Nimalaj toq'ob' kqata' chiwech, chi pub'i' ri kaj e ri uwachulew e xoquje' pub'i' ri Qadyos Kajawxel ri eqanan eqatat, che xuk'ajisaj qawach rumal che xujmakunik e rumal ri ketzalal ri eqanan eqatat, che chi chib'ana' b'a' we kqata chiwech chi pa we jun q'ij kamik ri'». ²⁹Ri nimalaj mulin ib', konojel xkimajij nimalaj oq'ej e konojel xkik'is kik'u'x, k'o xkiraqaqej kichi' chuwach ri Ajawxel Dyos.

³⁰Ri Osi'as kub'ij chkech: «Chk'o'ji' b'a' ichuq'ab' ix wachalal, chqaqiq'a' b'a' na job' q'ij. e pa we job' q'ij ri', ri Ajawxel Qadyos kuto' qawach ri', rumal rech che ri are' man pa junalik ta ri' kujuya' kanoq. ³¹K'atek'ut, we kok'owik we job' q'ij ri' e man kujkolatajik taj, ri in are kinb'an ri' ri kiwaj ri ix»; ³²k'atek'uri', ke'ujach ub'ik ri siwantinimit arech ketzalij ub'ik pa taq ri kik'olb'al. Ri achijab' keb'e ub'ik pa taq ri tapya e pa taq ri keq'te' k'o pa ri tinimit, e ri kixoqilal e ri ekalk'uwa'l ke'kitaq ub'ik pa taq ri kachoch. Ri tinimit, pa jun nimalaj k'ax k'o wi.

Ri Judit

⁸Pa taq we q'ij ri', ri Judit*¹⁰ xreta'maj we jastaq tajin kk'ulmatajik ri'. Ri are' che umi'al ri Merari, ri uk'ojol ri Ox, uk'ojol ri Jose, uk'ojol ri Osi'el, uk'ojol ri Elki'as, uk'ojol ri Anani'as, uk'ojol ri Gede'on, uk'ojol ri Rafen, uk'ojol ri Ajitob', uk'ojol ri Eli'as, uk'ojol ri Helki'as, uk'ojol ri Eli'ab', uk'ojol ri Natana'el, uk'ojol ri Salami'el, uk'ojol ri Sarasaday, uk'ojol ri Isra'el. ²Ri rachajil che are ri Manasses, che junam kijuq'at e junam ri kachalal kib' pa ja ruk' ri are', xkamik aretaq chi' tajin ri makik salwa't. ³Ri Manasses, k'o pa ri tikb'al salwa't aretaq chi' tajin ke'uchajij ri winaq che tajin kkiyut' ri joytaj salwa't, k'atek'uri' xub'an k'ax ri q'ij chrech are', e rajawaxik xqaj pa ch'at, xkotch'i'k e xe'kamoq pa ri utinimit B'etuli'a. Xmuqik ri are' kuk' ri e'utat pa ri jun ulew che k'o chuxo'l ri Dotan e ri B'alamon. ⁴Ri Judit malka'n ixoq chik chi oxib' junab e kijejb' ik' e xkanaj kan pa ri rachoch. ⁵Puwi' uloq ri rachoch xub'an jun alaj uk'olb'al rech are'. Xukoj jun koxtar, e ri ratz'yaq kukojo, ratz'yaq melka'n ixoq che b'is k'olik; ⁶e kmewajik ronojel taq q'ij aretaq chi' malka'n xkanaj kanoq, xuwi man kub'an ta weri' pa taq ri q'ij sab'ado, e aretaq chi' kopan ri sab'ado, pa ri taq nimaq'ij e pa taq ri q'ij che k'ak' ik', e pa taq ri q'ij che ki'kotemal k'olik ri rachoch ri Isra'el. ⁷K'atek'uri', ri are' jun je'likalaj ixoq e sib'alaj utzil kka'yik ri uwach. Ri rachajil Manasses,

xuya' kan chrech ri are' ri q'an pwaq e ri saq pwaq, epataninel e emokom ixoqib', ejupuq taq awaj e ri ulew, are rajaw xkanaj kanoq ronojel weri' ⁸e man k'o ta jun winaq kukoch'o kub'ij jun k'ax tzij chrij ri are', rumal rech che ri are' sib'alaj una'om rib' chuwach ri Dyos.

Ri Judit e ri ekinimal ri siwantinimit

⁹Ri Judit, xreta'maj ri k'ax taq tzij xkib'ij ri winaq chrech ri k'amalb'e aretaq chi' man k'o ta chi kichuq'ab' rumal rech che man k'o ta chi ri kijoron, e kewixwit chrij ri kinimal ri tinimit. Xoquje' xreta'maj ronojel ri jetaq tzij xub'ij ri Osi'as chkech ri e'are' e che xujikib'a' ri utzij chkiwach che kujach ri' ri tinimit chkech ri e'ajasiri'a chi pa job' q'ij. ¹⁰K'atek'uri', kutaq kisik'ixik ri Jab'ris e ri Jarmis ri ekinimal ri tinimit, kutaq ub'i kisik'iik kuk' ri e'umokom che etak'al puwi' ronojel ri jastaq rech. ¹¹Ri e'are' xeptik pa ri rachoch ri are' e ri are' kub'ij chkech: «;Ri ix, ix kinimal ri siwantinimit pa ri B'etuli'a, chitatab'ej ri nutzij. Qastzij ne' che man utz taj ri tzij xib'ij ix pa we jun q'ij ri' chkiwach konojel ri siwantinimit, k'atek'uri' xijikib'a' jun tzij chixo'l ri ix e ri Dyos, e xijikib'a' ub'ixik che kijach na k'uri' ri tinimit pa kiq'ab' ri eqak'ulel we ri Ajawxel man ku'to'o ta iwach pa taq we q'ij ri'! ¹²;Ix jachin ri ix che kikoj ri Dyos pa ri k'ax pa taq we q'ij ri' e nimalaj kikoj iwib' ix chuwach ri Are' chkixo'l ri winaq? ¹³Kamik ri', ri ix kich'uych'a' ukoq ri Ajawxel ri nimalaj Kowinnel, ri ix che mawi ri' kixkowinik kich'ob'o' jun jas uwach! ¹⁴Man k'o ta jumul ri' kixkowinik kinik'oj ri upam ri ranima' jun winaq, xoquje', man k'o ta jumul ri' kixkowin che rilik ri jetaq chomanik k'o pa ri uno'jib'al, ;ja k'u uch'ob'ik ri' kib'an ri Dyos, ri are' che are xb'anowik ronojel ri jastaq, jas uch'ob'ik ri' kib'ano ri kno'jinik ri Are' e jas uch'ob'ik ri' kib'ano ri k'o pa ri ranima'? ;Mib'an weri' ix achalaxik! chik'olo' iwib' che uch'uych'axik ri uq'aq'al royowal ri Ajawxel ri Qadyos.

¹⁵We ri are' man kraj taj kuto' qawach pa we job' q'ij ri', ri are' kkowin ri' kuto' qawach pa jun chik q'ij aretaq chi' kraj ri are', jacha kkowin ri' kuk'is tzij paqawi' chkiwach ri eqak'ulel. ¹⁶K'atek'uri', ri ix, mita' nik'aj jastaq chuwach ri uchomam ri Ajawxel ri Qadyos, rumal rech che jun winaq, man k'o ta kukoj ri Dyos pa k'ax jacha jun winaq, xoquje' man k'o ta ktaq chrech jacha utaqik jun uk'ojol achi. ¹⁷Are ne chqataqa' chrech che kuto' qawach, aretaq chi' qeye'm che kuto' qawach ri'. Ri Are' kuta ri' ri kqak'omij chrech we jeri' kqaj chuwach.

¹⁸«Qastzij ne', che man k'o ta wa' chqaxol' ri uj pa taq we q'ij kamik ri', jun chkech eqajuq'at, on jun chkech ri eqachalaxik, on jun chkech ri eko'lik on ri enima'q taq qatinimit, che kxuki' chkiwach ri jetaq dyos che uq'ab' winaq xb'anowik, jeri' jacha xb'antajik ojer kanoq, ¹⁹rumal k'uwa' weri', xejachik ri eqanan eqatat chuwach ri ch'ich' rech ch'o'j e chuwach ri elaq' e xekam pa ri k'ax chkiwach ri ekik'ulel.

²⁰K'atek'ut, ri uj man k'o ta chi jun Dyos qeta'm uwach, xuwi ri Are'. E rumal k'uwa' weri', ri uj kqeye'j che ri Are' man ruk' ta retze'alal ri' kujuka'yej ri uj e xoquje' ri eqija'al.

²¹«Rumal rech che we kujqaj pa kiq'ab', jacha ri kichomaj ri ix, kqaj ri' pa kiq'ab' ronojel ri Jude'a; e kkilaq'aj ub'i ri' ri k'o pa ri tyoxlaj k'olb'al. E ri uj kqatoj uk'axel wa' weri' ruk' ri qakik'el rumal we jun etzalal ri'. ²²Ri kikamikal ri eqachalal, ri kik'amik uloq ri winaq pa we jun kaxlan tinimit ri' e ri ub'anik k'ax chrech ri qechb'al, kqaj ri' ri k'oqb'al paqawi' ri uj chkixo'l ri jetaq amaq' jawi' ri uj k'o wi che kipatanixik e chkiwach ri ek'ak' eqajaw, uj rech k'ax ri' e uj rech k'ixb'al ri', ²³rumal rech che ri k'axalaj chak qapatan man jun utzil ta ri' chqech ri uj, xane ri Ajawxel Qadyos kuk'ex ri' pa jun k'axalaj yajanik chqech. ²⁴Kamik, ri' ix, ix qachalal, chqak'utu' b'a' chkiwach ri eqachalal, che ri kik'aslemal pa qaq'ab' ri uj k'o wi e pa qaq'ab' ri uj k'o wi ri tyoxlaj k'olb'al, ri Nim Rachoch ri Dyos e ri tab'al toq'ob'.

²⁵«Rumal ronojel weri', rajawaxik kqamaltyoxij chrech ri Ajawxel Qadyos, che kujukajmaj rumal ri k'ax jacha xub'an chkech ri eqatat. ²⁶China'tisaj b'a' ri ukajmaxik xub'an chrech ri Ab'raham, ronojel ri jetaq k'ax xuqaxej wi ri Isa'ak, ri xuk'ulmaj ri Jakob' pa ri Mesopotami'a che rech ri Siri'a, aretaq chi' tajin ke'uyuq'uj ri uchij ri Lab'an, ri uxib'al ri unan. ²⁷Ri Are' xe'ukoj pa ri k'ax arech kril ri kanima', xoquje' jeri' qayajik kub'an ri Dyos chqech ri uj, ri uj che uj k'o ruk' ri are', man xa ta kuk'ajisaj qawach, xane rumal che kujuyajo».

²⁸Ri Osi'as kutzalejisaj ri tzij: «Ronojel ri xab'ij kamik ri', ruk' utzalaj awuxlab'l xab'ij e man k'o ta jun winaq kuk'ule'laj weri'. ²⁹Man kamik taj ri' xamajij uk'utik ri ano'jinik chqawach, xane chi ojer uloq konojel ri siwantinimit kilom chik ri ano'jinik e ri uchomanik ri awanima'. ³⁰Xa rumal ne' che ri siwantinimit tajin kuna' sib'alaj chaqijchi', xa jek'uri' xujkitiq'ij che ub'ixik ri tzij xqab'ij e xqaya qatzij chrech jun jas uwach che man loq' taj mata kqab'ano. ³¹Xa jek'uri', ri at che at jun ixoq che katch'aw ruk' ri Dyos, chatch'aw b'a' ruk' ri Ajawxel arech kutaq uloq chqech ri jab' arech kqanojisaj ri taq qak'olb'al e xa jek'uri' man kujkam taj».

³²«Chitatab'ej b'a' ri nutzij -kcha ri Judit-. Ri in kinb'an na jun jas uwach che chi pa junalik ri' kna'tisax ub'ixik ri' chkech ri mayilq'ijsaq. ³³Chaq'ab' kamik, chixkanaj b'a' kanoq chuchi' ri tinimit. Ri in, kinel ub'i wa' wachi'l ub'ik ri numokom ixoq, e maja' na' kopanik ri q'ij che xichomaj ujachik ri tinimit pa kiq'ab' ri eqak'ulel, ri Ajawxel, ke'usolij na wa' ri Isra'el rumal ri nuq'ab' ri in. ³⁴Ri ix, mitzukurij uch'ob'ik ri jastaq che kinb'an na ri in. Rumal rech che man kinb'ij ta na ri', aretaq chi' maja' kinb'ano». ³⁵Ri Osi'as e ri ek'amal taq b'e: «j;at b'a' pa utzil! kecha chrech ri are'. Are b'a' ri Ajawxel Qadyos kukb'am ub'ik ri ab'e arech ri eqak'ulel kkitoj uk'axel ri k'ax xkib'an chqech!». ³⁶K'atek'uri', xe'el ub'ik pa ri jun k'olb'a ri', xetzalij ub'ik pa taq ri kik'olb'al.

Ri Judit kch'aw ruk' ri Dyos

⁹Ri Judit jupulik kqaj pulew, xukoj chaj cho ri ujolom, xuka'yisaj uloq ri jun koxtar ukojom e chi pa ri kajb'al che kchij ri k'ok' q'ol b'enaq'ij pa ri Nim Rachoch ri Dyos pa ri Jerusalem, ri are' kuk'omij chrech ri Dyos, jewa' kub'ij ri':

²«Ajawxel, che at Udyos ri nutat Sime'on, ri are' che xaya' jun ch'ich' rech ch'o'j chrech arech kutoj uk'axel chkech ri ekaxlan winaq che xkib'an k'ax chrech jun q'apoj ali, xkikir ri upas e xkib'an k'ax chrech, xkich'anab'a' ri jetaq ra', e xkib'an k'ax chrech, e xkib'an k'ax chrech ri utu', che nimalaj k'ixb'al; rumal rech che ri at xab'ij: "Man kb'an ta lele", e ri e'are' xkib'ano.

³Rumal k'uri' xajach ri kinimal pa ri kamikal, e ri kich'at, kyaq xkanaj kanoq rumal che keb' kipalaj, kyaq xkanaj kanoq chrech ri kik'el rumal che keb' kipalaj. Ri at, junam xak'ajisaj kiwach ri epataninel e ri winaq nim kinb'antajik.

⁴Xe'ajach ri ekixoqil chuwach ri elaq' e ri ekimi'al eximitalik xe'ataq pa kaxlan taq ulew e ronojel ri jastaq kech, xaya' ub'ik pa jachik arech kjach chkech ri eloq'alaj taq ak'ojol, ri e'are' che sib'alaj katkiloq'oq'ej ri at, ri e'are' che sib'alaj xkixib'ij kib' che xtzilob'isaxik ri kikik'el e xatkisik'ij arech ke'ato'o.

j;Nudyos, Nudyos!, chatatab'ej b'a' ri meb'a' malka'n ixoq ri', ⁵ri at, che at xatb'anowik ri ojer taq jastaq, xoquje' at ri katb'anowik ri jastaq ukamik ri' e ri jastaq che petinaq chwe' kab'ij.

Ri at, che achomam ri jastaq ukamik ri' e ri jastaq petinaq uloq chwe'q kab'ij, e xuwi kb'antajik, ri kachomaj at kb'antajik.

⁶Ri jetaq achomanik kuq'alajisaj rib' e kkib'ij chawech: "¡uj k'olik ri!" Rumal rech che ronojel ri jetaq ab'e suk' ub'anom, e ri q'atb'altzij kab'ano, chi achomam uloq ri'.

⁷Chawila' b'a' ri e'ajasiri'a che kimulib' ri kichuq'ab' xas kuk' ri ekajch'o'jab', nimal kkina' kuk' ri kikej e kuk' ri kikejb'em ri kej, nimal kkib'ano kuk' ri achijab' keb'in chkaqan. Kkikub'am kik'u'x ruk' ri k'yaqb'al ch'ich' e ruk' ri to'b'al kech, ruk' ri kich'ab' e ri ruk' ri jetaq ab'aj; e man kik'amom ta uq'ab' che at ri at Ajawxel che kutukij ub'ik ri jetaq ch'o'j. ⁸Ri ab'i' are ri ¡Ajawxel! chaqasaj ri kichuq'ab' ruk' ri achuq'ab', chak'isa' ri kikowinem pa ri aq'ab'.

Rumal rech che kichomam kib'an k'ax chrech ri tyoxlaj taq ak'olb'al, kkichomam kkitz'ilob'isaj ri tz'um ja jawi' k'o wi ri Uq'ijil ri Ab'i' xoquje' kichomam kkiqasaj ruk' chuq'ab' ri ruk'a' wakax k'o cho ri tab'al toq'ob'.

⁹Chawila' b'a' ri kinimal kkib'ano, chak'yaqa' uloq ri uq'aq'al awoyowal cho ri kijolom, chaya' chrech ri nuq'ab' ri in, che in malka'n ixoq nuhuq'ab' chrech ri nuhomam.

¹⁰Ruk' ri k'amb'a'l rech ri nuchi', chasoko' b'a' ri pataninel e ri winaq nim ub'antajik. Chak'isa' tzij puwi' ri nimal kkina'o chi rumal uq'ab' jun ixoq.

¹¹Ri achuq'ab' man are ta ri k'ya ejalib'al, e ri akowinem man k'o ta k'uk' ri winaq che man k'o ta kkixib'ij kib', xane at ri at Kidyos ri winaq che kiwonob'a'm kib', at ri at kichuq'ab' ri exaq'alik pulew, at ri saqalaj tzij chkech ri tuqa'r ek'olik, at ri at kipanib'al ri man k'o ta kch'aw chkij at ri at kolonel chkech ri man k'o ta chi keye'b'al.

¹²¡je' nak'ut, je' nak'ut, Udyos ri nutat, Udyos ri rechb'al ri Isra'el, rajaw ri kaj e ri uwachulew, at xatb'anow ri ja', at ajawinel chrech ronojel ri k'o cho ri uwachulew, ¡Chatatab'ej b'a' ri nuch'awem!

¹³Chaya' b'a' chwech jun utzalal tzij che kisokik e che kikamisaxik ri jachintaq kichomam we k'axalaj taq chomanik ri' puwi' ri chapb'al aq'ab' puwi' ri tyoxlaj awachoch e puwi' ri juyub' Si'on e puwi' ri kachoch ri e'awalk'uwa'l.

¹⁴Chak'utu' b'a' chkiwach konojel amaq' e chkiwach konojel juq'at che at ri at Ajawxel, Dyos rajaw ronojel kowinem e ronojel chuq'ab', e che man k'o ta chi jun to'l rech ri Isra'el, xuwi ri at».

Ri Judit kopanik ruk' ri Holofernes

¹⁰¹Jewa' uk'omixik kub'an ri Judit chuwach ri Udyos ri Isra'el. Aretaq chi' xuk'is ri uch'ab'al, ²kwa'lajik pulew, kusik'ij ri umokom ixoq, kqaj uloq pa ri ja jawi' kuq'axej wi ri jetaq sab'ado on ri jetaq nimaq'ij. ³Xresaj kanoq ri jun koxtar ukojom e xresaj ri jetaq ratz'yaq che rech ixoq k'ax k'olik rumal che malk'an, katinik, kukoj k'ok'alaj taq kunab'al, kuxay ri uwi', kukoj jun uxaq'a'p e xukoj ri ratz'yaq che kukojo aretaq chi' ki'kotemal k'olik, aretaq chi' k'aslik ri rachajil Manasses. ⁴Kukoj ri uxajab', kukoj ri taq uchachal, ri taq uwi'uq'ab', ri retz'ab'alil uq'a'b, ri jetaq uwi'uxikin, xukoj ronojel ri je'likalaj taq uwiqib'al k'olik, sib'alaj je'lik xub'an chrech rib', are kraj che kk'ab'a' kichi' chrech konojel ri achijab' che kkil ri are'. ⁵K'atek'uri', xuya' apan chrech ri umokom ixoq jun tz'um k'olb'al amaja' e jun lme't ase'ite, kunojisaj jun koxtar ruk' uk'aj salwa't, ruk' je'likalaj taq kaxlanwa b'anom ruk' chaq'ij uva e ch'ajch'oj taq kaxlanwa, xuximo e ronojel kujach apan chrech ri umokom. ⁶K'atek'uri', xkisuk' ub'ik pa ri relb'al ri B'etuli'a. Chila' kkiriq ri Osi'as, e ri ekeb' kinimal ri siwantinimit ri Jarb'is e ri Jarmis. ⁷Aretaq chi' kkil ri Judit che k'ak' chi ri upalaj ub'anom e uk'exom chi ri ratz'yaq, sachib'al k'u'x xekanajik chuwach ri are', e kkib'ij chrech ri are':

⁸«¡Utz b'a chatrila' ri Kidyos ri eqanan eqatat! Chub'ana' b'a' ri utzil chawech e qas chb'antajoq b'a' rumal ri are' ri jetaq achomam, rech kk'o'ji' kiq'ijil ri eralk'uwa'l ri Isra'el e arech k'k'o'ji' nimalaj uq'ijil ri Jerusalem!»

⁹Ri Judit kuq'ijlaj ri Dyos e kub'ij chkech: «Chixtaqanoq arech kjaq ri uchi' ri tinimit chwech, arech kinb'e che ub'anik ronojel ri jetaq rayib'al che xib'ij chwech kamirk ri'». Ri e'are' xetaqan chkech ri alab'om arech kkijaq ri uchi'ja chrech jeri' jach ri xuta ri are'. ¹⁰Ri e'are' xenimanik e ri Judit xel ub'ik ruk' ri umokom e ri achijab' che ek'o pa ri tinimit, xkika'yej apanoq ri are' chi k'ate' xxuli' ub'ik pa ri taq'aj e chi aretaq chi' man loq' ta chik xkilo.

¹¹Rumal rech che ri e'are' suk' keb'e pa ri taq'aj, chi k'ate' na xe'el uloq che uk'ulik jupuq chkech ri e'ajasiri'a, ¹²kkichap ri are' e kkita' chrech: «¿At jachinoq? ¿Jawi' katpe wi? ¿Jawi' katb'e wi?» –«ri in, kcha chkech, in kimi'al ri e'ajheb're'o e tajin kinanimaj chkiwach, rumal rech che man naj ta chik keqaj pa ri iq'ab'. ¹³Ri n xinpetik che rilik ri Holofernes, ri kinimal ri achijab' erech ch'o'j, arech kilinb'ij chrech nik'aj saqalaj taq tzij. Kink'ut na chuwach jun b'e arech kb'e ub'ik chila' e kub'an rech chrech ronojel ri juyub' e xa jek'uri' man k'o ta jun achi ri ksachik e man k'o ta jun ri' kqajik». ¹⁴Aretaq chi' kkita' ri achijab' ri utzij e aretaq chi' kkilo che je'likalaj kka'yik, kkib'ij chrech: ¹⁵«¡Ri at xakol ri ak'aslemal, rumal rech che xatxuli' uloq che rilik ri qajaw! ¡Chasuk'u' b'a' ub'ik pa ri tz'um rachoch ri are', jujun chkech ri eqachi'l uj keb'e ub'i' la awuk' arech kajacha' awib' pa ri uq'ab' ri are'. ¹⁶Aretaq chi', at k'o chi chuwach, maxib'ij awib' chrech. Chab'ij chrech ri xab'ij uj chqech chanim ri', e utz winaq ri' kub'an awuk'». ¹⁷K'atek'uri', xe'kitaq ub'i ku'k ri e'are' e'ok'al achijab' arech keb'e ub'ik kuk' e xe'kik'am ub'ik chi pa ri tz'um rachoch ri Holofernes.

¹⁸Xtataj utzijol pa ronojel ri tz'um taq ja che xopanik ri are', xkimulij kib' chrij e nimalaj winik kkib'an pa ri jun k'olb'al ri', aretaq chi' ri are' tajin kereye'j ri Olofernes kel uloq, rumal rech che xe'yo'q ub'ixik chrech che xopanik ri are'. ¹⁹Sib'alaj xkilab'ajij ri uje'lal, e rumal ri are' xoquje' xekilab'ajij ri e'ajisra'el e kkib'ij chb'il kib': «¿Jachin kukoch'o' kretzelaj uwach jun tinimit che ek'o je'likalaj taq ixoqib' jacha we are' ri'? ¡Man utz ta ri' we kk'asib'ax kanoq jun chkech we winaq ri! Rumal rech che ri jachintaq kekanaj kanoq kekowin ri' ke'kisub' ronojel ri uwachulew!»

²⁰Ri achijab' echajil rech ri Holofernes e konojel ri epataninel rech, xe'el uloq e xkik'am ub'ik ri Judit pa ri tz'um ja. ²¹Ri Holofernes tajin kuxlanik cho ri uch'at, ch'uqtaal uwi' ruk' jun kyaq tuntuj e q'an pwaq payu', wiqom ruk' ab'aj esmeraldas e jelikalaj taq ab'aj chik. ²²Xeb'e' che ub'ixik chrech e ri are' kel uloq cho ri rokb'al ri tz'um ja, enab'e uloq chuwach enik'aj winaq che kuk'am saq taq pwaq chajb'al. ²³Aretaq chi' ri Judit xopan chuwach ri Holofernes e chkiwach ri ekinimal winaq, konojel kkilab'ajij ri uje'lal. Ri are' jupalik kqaj chuwach ri are'. K'atek'ut, ri epataninel xkiyak ri are'.

Ri Judit e ri Holofernes

11¹Ri Holofernes kub'ij chrech «Chkub'a' ak'u'x ixoq. Maxib'ij b'a' awib'. Rumal rech che ri in, man k'o ta kinb'an chrech jun winaq che kraj kupatanij ri Nab'ukdonosor, rajawinel ronojel uwachulew. ²Xoquje', ri siwan atinimit ri ek'o pa ri juyub', weta mata kketz'ab'ej nuwach, ri in man kinyak ta ri' ri k'yaqb'al ch'ich' pakiwi' ri e'are'. K'atek'ut, xas e'are ri e'are' xkaj weri'. ³Chab'ij b'a' chwech, ¿jasche tajin katanimajik chkiwach ri e'are' e xatpe uloq quk' uj? ¡Rumal rech che xatpe uloq waral, ri at xakol ri ak'aslemal. ¡Chakub'a' ak'u'x! K'o ak'aslemal wa' we jun aq'ab' ri' e ri nik'aj taq aq'ab' chik! ⁴Man k'o ta jun winaq ri' kub'an k'ax chawech, ¡jat ub'ik! K'atek'ut, utz' na k'uri' kb'an chawech, jacha kab'an chkech ri e'upataninel ri wajawaxel, ajawinel Nab'ukodonosor».

⁵K'atek'uri' ri Judit kub'ij: «Chak'ama' b'a' ri uzij ri apataninel e chaya' b'a' alaj arech kch'aw ri amokom, kuya ub'ixik jun tzij chawech. We jun chaq'ab' kamik ri', man k'o ta jun tzij che man tzij taj kinb'ij chuwach ri Wajaw. ⁶We kterne'b'ej ri utzij ri amokom, ri Dyos chi k'o ri' awuk' chi pa ri uk'isb'alil e ri wajaw man kqaj ta ri' pa taq ri uchomam. ⁷Chk'asi' b'a' ri Nabukodonosor, rajawinel ronojel ri uwachulew, chk'asi' b'a' ri ukowinem che xutaq uloq chawech arech kakojo' pa ri suk' b'e ronojel winaq che k'aslik. Rumal rech che malyox chawech ri at, man xuwi taj kkiptanij ri achijab', xane xoquje' kkipatanij ri chikop ek'o cho ri uwachulew; ri ejupuq nimalaj taq awaj, ri chikop e'ajuwokaj, ri e'are' ek'aslik rech utoq'ob'isaxik uwach ri Nab'ukodonosor e ronojel ri e'ajupaja rachoch!

⁸Ri uj qatom utzijol ri katno'jinik e ri unik'oxik kub'an ri awuxlab'al. E ktzijoxik pa ronojel we qulew che at ri at utzalaj ajawinel pa ronojel we ajawib'al, che at ri jun winaq che nimalaj katkowinik katpixb'anik e at ri sib'alaj katkowinik che ub'anik ri ch'o'j. ⁹Ri uj xqeta'maj ri tzij xub'ij ri Aji'or chkixo'kl ri e'ajawab', rumal rech che ri e'ajb'etuli'a xkikuy chi na e xkik'asb'a' kanoq e ri are' xutzijoj chkech ronojel ri xutzijoj waral. ¹⁰Chuwach weri', utzalaj ajaw e ajawxel, nim chawila' wi ri jetaq utzij; qas chak'olo' b'a' pa ri achomanik, rumal rech che qastzij ri utzij. Tzij na k'ut che ri qija'al man k'o ta k'ax kuriqo, xoquje' ri ch'ich' rech ch'o'j man kkowin ta pakiwi' ri eralk'uwa'l we man k'o ta kemakunik chuwach ri Kidyos. ¹¹K'atek'ut, kamik ri', arech ri wajaw man xxutux ta kanoq kuna'o, kopan ri' ri kamikal pakiwi'. Xeqaj pa jun kimak, e are wa' ri kb'anowik che ri Kidyos xpe nimalaj uq'aq'al royowal, e jewa' ronojel mul che aretaq chi' kkib'an ri man k'o ta ucholajil. ¹²Chi rumal che tajin kk'is ri kiwa e ri kijoron, xkichomaj che ke'ok ri' che utijik ri jupuq taq awaj e ronojel ri jastaq che man ya'tal ta chkech kkitijo, rumal che jeri' kub'ij ri Upixab' ri Dyos. ¹³Xoquje' xkichomaj kkitijo ri nab'e uwach triko, ri ulajuj uch'aqapil ri amaja' e ri ase'ite -we tyoxlaj taq jastaq ri' k'olom, kech ri chuchqajawib', ri e'are' che ek'o chuwach ri Dyos pa ri Jerusalem, k'atek'uri', man loq' taj che jun winaq che xaq winaq kuchap ukoq weri'-. ¹⁴K'atek'uri', xe'kitaq ub'ik etaqo'ntzij pa ri Jerusalem, jawi' xoquje' jewa' kkib'ano konojel ri winaq, arech ri ajawab' kkiya alaj chkech kkib'ano weri'. ¹⁵E aretaq chi' kya'taj chkech e aretaq chi' kb'antaj kumal weri', chi aretaq chi' ri' kejachatajik pa ri aq'ab'.

¹⁶«Aretaq chi' ri in, che in amokom ixoq, xinweta'maj ronojel weri', xinanimaj uloq chila'. Ri Nudyos, xinutaq uloq, arech kinb'an in awuk' nik'aj jastaq che konojel ri uwachulew sachib'al k'u'x ri' kekanaj kanoq aretaq chi' kketa'maj weri'. ¹⁷Rumal rech che ri amokom ri', jun ixoq che chi paq'ij e chi chaq'ab' kupatanij ri Udyos, rajaw kaj uwachulew. K'atek'uri', ri in kwaj kinkanaj kan awuk' ri at wajaw. Ri in, che in amokom, kinel ub'i wa' chaq'ab' pa ri siwan arech kinb'ana' ri nuch'ab'al ruk' ri Dyos, e ri Are' kuya ub'ixik ri' chwech aretaq chi' xeqajtajik pa ri kimak. ¹⁸K'atek'uri', ri in kintzalij na uloq ri' che ub'ixik chawech arech katel ub'ik kuk' konojel ri achijab' erech ch'o'j e man k'o ta jun ri' chkech kkowinik kub'an ri ch'o'j awuk'. ¹⁹Ri in kink'am ub'i ab'e ri' pa ronojel ri Jude'a chi k'ate' na katopan chuwach ri Jerusalem. E kinb'an ri' arech k'att'uyi' ri at pa ri uk'u'x ri tinimit. K'atek'uri', ri at ke'ak'am ub'i ri' ri e'are' ejacha jupuq chij che man k'o ta yuq'ul kech e man k'o ta jun tz'i' ri' kti'on chawech. Ri xinna'o ronojel weri'; xya ub'ixik chwech e xintaq uloq arech ku'linb'ij weri' chawech».

²⁰Ri Holofernes e konojel ri erajpataninel, utz xkito ronojel ri utzij we ixoq ri'; sachib'alk'u'x xekanajik chuwach ri kno'jinik ri are', e xkiraqaqej kichi' e kkib'ij: ²¹«Chi pa ri jun uxkut ri uwachulew e pa ri jun chik, man k'o ta jun ixoq jewa' jacha ri are', che sib'alaj je'lik kka'yik e che sib'alaj kno'jinik pa ri utzij!». ²²Ri Holofernes kub'ij chrech ri are': «Utz xub'an ri Dyos che at nab'e, xatutaq uloq chkiwach ri siwan atinimit, arech pa qaq'ab' kk'o'ji' wi ri kowinem, k'atek'uri', pa ri kiq'ab' ri xketzelaj uwach ri wajaw, are kk'o'ji' ri' ri k'ax. ²³E ri at, at jun je'likalaj ixoq e sib'alaj katno'jinik pa ri atzij. We kab'ano

jacha ri xab'ij, ri Adyos kux nan ri' Nudyos in, katjeqi' na ri' pa ri nim rachoch ri ajawinel Nab'ukodonosor e ri ab'i' nimalaj utzijoxik ri' pa ronojel ri uwachulew!».

¹²K'atek'uri', xtaqanik arech kokisax ub'ik jawi' k'o wi ri saq pwaq taq ulaq, e xtaqanik arech kya ri uwa ri are' che uwa ri Holofernes, xoquje' arech kya ri ramaja' chrech. ²K'atek'ut, ri Judit kub'ij: «Man loq' taj kintij weri', kinxib'ij wib', rumal rech che kinmakun wa' we xintijo. Utz ri' are kya chwech ri jastaq che nuk'amom uloq ri in. ³Ri Holofernes kub'ij chrech: Aretaq chi' kk'is ri awa', zjawi'k'uri' kqak'ama wi nik'aj taq awa chik?, rumal rech che man k'o ta chi jun awinaq at, chqaxo'l ri uj». ⁴Ri Judit xub'ij: «Rumal ri ak'aslemal wajaw! Ri in che in jun amokom ixoq, maja' na ri' kink'is ronojel ri nuwa aretaq chi' ri Ajawxel kub'an ri' ri uchomanik wumal ri in!». ⁵Ri erajpataninel ri Holofernes kkik'am ub'ik ri are' pa ri tz'um ja, e ri are' chila' xwar wi chi k'ate' na xopan panik'aj aq'ab'. Aretaq chi' kmajtajik ksaqarik uwach ulew, xwa'lij ub'ik. ⁶Xutaq ub'ixik chrech ri Holofernes weri': «Chtaqaqan b'a' ri wajaw arech kya alaj chrech ri amokom ixoq che kel ub'ik che ub'anik ri uch'ab'al ruk' ri Dyos», ⁷k'atek'uri', ri Holofernes xtaqanik chkech ri echajinel che man kkiq'il taj arech kel ub'ik ri are'. Ri Judit, xkanaj oxib' q'ij pa ri tz'um taq ja. Chaq'ab' kel ub'ik e kb'e pa ri siwan rech ri B'etuli'a e kch'ajanik pa ri b'ulb'ux ja' jawi' ek'o wi ri echajinel. ⁸Aretaq chi' ktzalij uloq kch'aw ruk' ri ajawxel Udyos ri Isra'el che kuk'am ub'e arech kuwa'lisaj ri kiq'ij ri eralk'uwa'l ri siwan utinimit. ⁹E aretaq chi' ch'ajch'oj chik, kok ub'ik e kkanaj kanoq pa ri tz'um rachoch chi k'ate' na kk'am ub'ik ri uwa rech b'enaq'ij.

Ri Judit xk'o'iji' pa ri nimalaj ula'nik xub'an ri Holofernes

¹⁰Pa ri ukaj q'ij, ri Holofernes xub'an jun nimalaj ula'nik e xuwi xe'usik'ij ri ekinimal e'uwinaq, man k'o ta jun chkech ri e'ajpataninel xe'usik'ij. ¹¹Kub'ij chrech ri B'ago'as, ri jun mencho'r achi che chajinel chrech ri jastaq rech: «j'at che ukojik uku'x le jun ixoq le che kimi'al ri e'ajheb're'os che k'o awuk', arech kpe quk' pa ri ula'nik. ¹²Jun nimalaj k'ixb'al ri' chqech we ri uj kqaya' alaj che xaq kb'e chi ub'ik le jun ixoq le' e we man k'o ta xqab'an ruk' ri are'. We ri uj man kujkowin ta che usik'ixik, ktze'x qawach wa'». ¹³Ri B'ago'as kel ub'ik jawi' k'o wi ri Holofernes e kok ub'ik jawi' k'o wi ri Judit e kub'ij: «We je'likalaj ixoq ri', chraj b'a' kpetik chanim ri' chuwach ri wajaw, arech kya nimalaj uq'ij chuwach ri are' e ku'qumuj ruk' ki'kotemal ri amaja' quk' ri uj, e pa we jun q'ij ri', chub'ana' b'a' che jun chkixo'l ri ekimi'al ri e'ajasiri'a che ejeqel pa ri nim rachoch ri Nab'ukodonosor». ¹⁴«In jachin in, kcha ri Judit, che kink'ule'laj uwach ri utzij ri wajaw? Chi aninaq wa' kinb'ano ronojel ri utz chuwach ri are' e weri' jun nimalaj ki'kotemal wa' chwech ri in aretaq chi' in k'as na choq'ijsaq».

¹⁵K'atek'uri', xwa'lij ub'ik, xu'kojo' ri jelikalaj taq ratz'yaq e ronojel ri ujastaq che wiqib'al rech jun ixoq. Ri umokom, xnab'ejik ub'ik che ulik'ik cho ri ulew chuwach ri Holofernes, ri je'likalaj taq tz'um che xuya ub'ik ri B'ago'as chrech ri Judit arech kukoj ronojel q'ij, e xa jek'uri' loq' kkotz'i' chuwach weri' arechi' kutij ri uwa. ¹⁶Ri Judit xok ub'ik e xq'oyi' ukoq. Ri ranima' ri Holofernes xt'iklajik e xaq ksach chi uk'u'x ri ruxlab'al. E xuna'o che sib'alaj kurayij kuriq rib' ruk' ri are', rumal rech che xas pa ri jun q'ij che xril uwach, xreye'j che kopan na ri jun uchanim che kuch'ak na ri are'. ¹⁷Ri are' kub'ij chrech ri Judit: «Chatija' ri amaja' e chatki'kot b'a' quk' ri uj!». –¹⁸«Ri in, kinqumuj wa' ri amaja', ajawxel, rumal rech, chi pa ri jun q'ij che xinlaxik, ri in man k'o ta jumal nimalaj xinwil ri nuk'aslemal jacha we jun q'ij ukamik ri'!». ¹⁹E xutijo e xuqumuj chuwach ri are' ri jastaq

che xusuk'maj ri umokom chrech ri are'. ²⁰Ri Holofernes, che b'enaq uk'u'x ruk' rumal ri ujelal, xutijej sib'alaj amaja' che man k'o ta jumul jeri' ub'anom pa ri uk'aslemal.

13¹Aretaq chi' b'enaq chi aq'ab', ri ekinimal uwinaq, aninaq xe'el ub'ik. Ri B'ago'as xutz'apij ri tz'um ja chrij uloq, aretaq chi' xe'esatajik ub'i rumal konojel ri winaq che ek'o na kanoq ruk' ri are'. Konojel keb'ekotz'oloq, rumal rech che sib'alaj ekosinaq che utijik ri amaja', ²e kkiya' kan ri Judit utukel ruk' ri Holofernes che man kuq'i taq chik ponol cho ri uch'at, e q'ab'arel rumal ri amaja'. ³Ri Judit, xutaq ri umokom che man kok ta ub'ik pa ri warib'al, e kre'yej che ri are' kel na uloq jacha ub'anom pa taq ri q'ij kanoq. Ri are', xuchomaj che kel na uloq ri' che ub'anik ri uch'ab'al ruk' ri Dyos e xoquje' jeri' xub'ij chrech ri B'ago'as.

⁴Konojel e'elenaq chi ub'ik ruk' ri Holofernes; man k'o ta chi jun xkanaj kanoq pa ri warb'al, ko'lik on nim winaq ne'. Ri Judit tak'al chunaqaj ri ch'at kub'ij pa ri ranima':

«¡Ayum Ajawxel, Dyos rech ronojel chuq'ab'!, pa we uchanim ri', qas utz b'a' chab'ana' chrech ri uchak ri nuq'ab' arech nimalaj uq'ijil ri Jerusalem.

⁵Are wa' we uchanim ri' che rajawaxik kakol ri awechb'al e arech kinb'ano ri xinchomaj arech xaq eponolik chik kekanaj kanoq ri eqak'ulel che xewa'laj uloq chqij».

⁶K'atek'uri', kqib' ukoq ajsik chrech ri uch'at jawi' k'o wi ri ujolom ri Holofernes e xukir ri uch'ich' rech ch'o'j, ⁷xqib' ukoq ruk' ri ch'at e xumat'ej ukoq ri uwi' ri achi e kub'ij: «¡Chaya' b'a' nuchuq'ab' we uchanim ri', Ajawxel, Udyos ri Isra'el!». ⁸ruk' ronojel uchuq'ab', kamul xuya chrech chuqul e xuket ub'ik ri ujolom. ⁹K'atek'uri', xub'alkatij ub'ik ri ub'aqil cho ri ch'at e kuk'am ub'ik ri jetaq payu' k'o cho taq ri uche' ri ch'at'; aninaq kel uloq e kuya' ri ujolom ri Holofernes chrech ri umokom ixoq, ¹⁰e ri are' xunim pa ri jun koxtar jawi' uk'olom ri wa; k'atek'uri', ekeb' ke'el ub'ik pa ri tz'um taq ja jacha kib'anom pa ri taq q'ij kanoq, aretaq chi' keb'e che ub'anik ri ch'awem ruk' ri Dyos. Aretaq chi' e'elanaq chi uloq pa ri tz'um taq ja, xkisututej ri siwan, kepaqi' cho ri juyub' rech B'etuli'a e ke'opanik chuchi' ri tinimit.

Ri Judit kuk'am ub'ik pa ri B'etuli'a ri ujolom ri Holofernes

¹¹Ri Judit, naj na k'o wi, k'atek'uri', kuraqaqej uloq uchi' chkech ri achijab' che kichajim ri uchi' tinimit: «¡Chijaqa', chijaqa' ri uchi' ri tinimit! Rumal rech che ri Ajawxel Qadyos, k'o quk' arech kub'an na nimalaj taq jastaq pa ri Isra'el e arech kuk'ut ri uchuq'ab' che kik'ule'laxik ri eqak'ulel jacha xub'an pa we jun q'ij ri'!». ¹²Ri achijab' ek'o pa ri tinimit, aretaq chi' xkita' ri uch'ab'al, chi aninaq xeqaj uloq cho ri uchi' ri tinimit e xe'kisik'ij ri enim taq winaq. ¹³Konojel ri enim taq winaq, xkitij anim, rumal rech che man xkeye'j taj che ri are' ktzale'ij na uloq. Ri winaq xkijaj ri uchi' ri tinimit e xe'kik'ulu ri ekeb' ixoqib', kkib'an jun nimalaj q'aq' arech loq' kilitajik ri jastaq e xe'kisutij kij ri e'are' chi ekeb'. ¹⁴Ri Judit, ruk' kowlaj uch'ab'al kub'ij chkech: «Nim chiwila' wi ri Dyos! ¡Nim chiwila' wi ri are' che xuto' uwach ri rachoch ri Isra'el, xane pa we jun chaq'ab' kamik ri', rumal ri nuq'ab' in xub'an k'ax chkech ri eqak'ulel». ¹⁵Ka'tek'uri', kresaj ri jun jolomaj pa ri jun koxtar e kuk'ut chkiwach ri e'are': «Are wa' ri ujolom ri Holofernes, ri kinimal ri achijab' che e'rajch'ojab' ri Asiri'a, are wa' ri payu' kuch'uqb'ej rib' aretaq chi' kq'ab'arik! ¡Ri Ajawxel xukamisaj ri are' rumal ri uq'ab' jun ixoq! ¹⁶¡K'aslik ri Ajawxel che xinuto' pa ri nuchak xinb'ano! Ri achi xqaj rumal ri nuje'lal, e ruk' weri' xuk'isa' uwach ri uk'aslemal. E man k'o ta mak xub'an wuk' ri in che kresaj nuk'ixb'al e che kutz'ilob'isaj ri nub'antajik». ¹⁷Konojel ri siwantinimit nimalaj sachib'alk'u'x xekanajik; e xexuki'k che uq'ijlaxik ri Dyos e junam ruk' kowlaj

kich'ab'al kkib'ij: «At tewchi'talik ri at che at Qadyos, ri at che pa we jun q'ij ri' xak'is tzij pakiwi' ri ekik'ulel ri siwan atinimit!». ¹⁸Ri Osi'as, xoquje' kub'ij chrech ri Judit:

«;At tewchi'talik b'a' numi'al,
 rumal ri Dyos Nimalaj ub'antajik,
 nimalaj at tewchi'talik chi na chkiwach
 konojel ri ixoqib' ek'o chuwachulew;
 e tewchi'talik ri Dyos, ri Ajawxel,
 k'iysanel ri kaj e ri uwachulew,
 ri are' che xuk'am ab'e
 arech kakut ri ujolom,
 ri kinimal ri eqak'ulel!

¹⁹Ri ku'lb'al ak'ux che xaq'alajinsaj,
 man kchuptaj ta ri'
 pa ri kanima' ri winaq;
 e pa junalik ri' kna'tisax ri'
 ri ukowinem ri Dyos.

²⁰Chub'ana' b'a' ri Dyos che
 chi pa junalik kq'ijilaxik ri aq'ij,
 e nimalaj ach'akoj b'a' kk'o'ji'k,
 rumal rech che man xub'an ta keb'
 ak'u'x che xakoj ri ak'aslemal
 pa k'ax aretaq chi' ri eqija'al
 ewonob'am kanoq,
 xaq'atej che kk'is tzij paqawi'
 e suk' ri ab'e chuwach ri Qadyos».

Konojel ri siwantinimit, kkib'ij:
 «;Amen! ;Amen!»

**Ri e'ajjudi'o keb'ech'o'jinoq kuk'
 ri e'ajasiri'a pa ri tz'um taq ja**

¹⁴¹Ri Judit kub'ij chkech: «Chitatab'ej b'a' ri nutzij ix achalaxik. Chik'ama' ub'ik we jun jolomaj ri', chitzayb'a' uloq ajsik chrech ri tapya. ²Aretaq chi' ksaqar uwach ulew e kel uloq ri q'ij, chijujunal chik'ama' ub'ik ri ich'ich' rech ch'o'j e konojel ri achijab' che kekowin chrech ri ch'o'j ke'el ub'i ri' pa ri tinimit. Chikojo' jun k'amalb'e' chiwach, e chib'ana' che jacha kiwaj kixxuli' ub'ik chkij ri e'ajasiri'o pa ri taq'aj. K'atek'ut, man kixqaj ta ub'ik. ³Ri e'ajasiri'a kkik'am ukoq ri' ri jastaq kech, e keb'e na k'uri' pa ri tz'um taq ja che kik'asuxik ri ekinimal ri achijab' erech ch'o'j. Kkitij k'uri' anim keb'e pa ri tz'um rachoch ri Holofernes e aretaq chi' man kkiriq ta ri are', sib'alaj kkixib'ij kib' ri' e ke'animaj ub'i ri' chiwach. ⁴Ri ix e konojel ri siwantinimit ek'o pa ri rulew ri Isra'el, xaq ke'iwoqataj ri e'are' e ke'yayatej chkech aretaq chi' tajin ke'animajik.

⁵«K'atek'ut, chuxe' kanoq weri', chisik'ij b'a' chnuwach ri in ri Aji'or ri ajammon, arech krilo e kuk'am uq'a'b, ri are' che xre-tzelaj uwach ri rachoch ri Isra'el, che xutaq uloq ri are' chqech ri uj arech chi kuriq wi ri kamikal». ⁶Kkik'am uloq ri Aji'or chi pa ri rachoch uloq ri Osi'as. Aretaq chi' kopanik e kril ri ujolom ri Holofernes che k'o puq'ab' jun chkech ri achijab' k'o pa ri mulin ib' kib'anom ri siwantinimit, xpe q'eq'um chupalaj e xtzaq pulew. ⁷Aretaq chi' kkiwa'lisaj ri are', kqaj pulew cho ri raqan ri Judit, kumej rib' chuwach ri are' e kuraqagej uchi' kub'ij:

«At tewchi'talik pa ronojel
ri tz'um taq ja rech ri Juda
e at tewchi'talik chkixo'l
konojel ri jetaq amaq',
aretaq chi' ri e'are' kkita' ri ab'i
sachib'al k'u'x ri' kekanajik!».

⁸«K'atek'uri', chanim ri' chab'ij b'a' chwech ri xab'ano pa taq we q'ij ri'». Ri Judit kub'ij chrech chkixo'l konojel ri siwantinimit, ronojel ri xub'ano, chi aretaq chi ri q'ij xel ub'ik pa ri B'etuli'a chi k'ate' ri uchanim ri'. ⁹Aretaq chi' xuk'is ri utzij, ri winaq kkiraqaqej kichi' e knojik ri tinimit chrech ri raqoj chi'aj ruk' ki'kotemal. ¹⁰Ri Aji'or, aretaq chi' kril ronojel ri xub'an ri Udyos ri Isra'el, qastzij xkojon chrech ri are', xraj kq'atik ri uwi' ukowil e ri are' chi pa junalik kxnajaj kanoq pa ri rachoch ri Isra'el.

¹¹Aretaq chi' ksaqar uwachulew, ri winaq ek'o pa ri B'etuli'a, kkixekab'a' uloq ri ujolom ri Holofernes puwi' ri tapya. Konojel ri achijab' ek'o pa ri Isra'el xkuk'aj ri kich'ich' rech ch'o'j konojel, e pa taq juq'at xe'el uloq arech kepaqi' pa ri jun paqalikalaj juyub'. ¹²Aretaq chi' ri e'ajasiri'a kkil weri', kkitaq ub'ixik chkech ri ekinimal e ri e'are' xkiya ub'ixik chkech ri jetaq eq'atb'altzij, ri ek'amal taq b'e' e konojel ri ekinimal. ¹³Chi k'ate' na xopanik ub'ixik pa ri tz'um rachoch ri Holofernes. «Chak'asuj b'a ri qajaw, kecha chrech ri chajinel rachoch. Rumal rech che we e'ajpataninel ri', xkikoch'o xeqaj uloq che ub'anik ri ch'o'j quk' ri uj, arech kqachup kiwach konojel ri e'are'». ¹⁴Ri B'ago'as kok ub'ik. E kutowta' ukoq ri uq'ab' chuwach ri payu' k'o pa ri tz'um ja, rumal rech che ri are' kuchomaj che ri Holofernes tajin kwar uloq ruk' ri Judit. ¹⁵Rumal rech che man k'o ta jun winaq kch'aw uloq; kujaqo e kok ub'ik pa ri warb'al e kuriqa' che ri are' jilin kanoq pa ri q'axib'al jun chik uchi'ja, qupim ri ujolom. ¹⁶Kuraqaqej uchi', kuk'is uk'u'x e xurachq'ij ri ratz'yaq, ¹⁷kok ub'ik pa ri tz'um ja jawi' xk'o'ji' wi ri Judit e man xuriqa' taj ri are'. K'atek'uri', kutij anim kb'e kuk' ri achijab' erech ch'o'j e kuraqaqej uchi': ¹⁸«Je' nak'ut! ri e'ajpataninel ixoqib' e'itzel taq ixoqib'! Jun chi ixoq kiwinaq ri e'ajheb're'o xresaj ri uk'ixb'al ri rachoch ri Nab'ukodonosor. Ri Holofernes ponol pulew e qupim kanoq ri uqul!». ¹⁹Ruk' we tzij ri', ri achijab' che ekinimal ri e'ajch'o'jab' erech Asiri'a, man kkich'ob' ta chik jas kkib'ano, xkirachq'ij ri katz'yaq e nimalaj xkiraqaqej kichi' e ruk' ronojel uchuq'ab' ri upakiqul jeri' xkib'ano pa ri tz'um taq ja.

15¹Aretaq chi' xkita weri' ri ek'o pa ri tz'um taq ja, sachib'al k'u'x xekanajik. ²Xe'uchap ri xib'rikil, keb'irb'itik e man k'o ta chi jun xukach'o che junam kkanaj kan ruk' ri rachi'l: are wa' ri kik'isb'al. Konojel xkijub'uj kib' e xe'animaj ub'ik, xeb'e ub'ik pa taq ri b'e, pa ri taq'aj e pa ri juyub'. ³Xoquje' xe'animajik ri ekanajinaq kanoq ajsik chrech ri juyub', chunaqaj ri B'etuli'a. Xa jek'uri', konojel ri achijab' erech ch'o'j ek'o pa ri Isra'el, kkitij anim xeb'e pakiwi' ri e'are'. ⁴Ri Osi'as, ke'utaq enik'aj e'ajtaqo'ntzij pa ri B'etomesta'im, pa ri B'eb'e, pa ri Chob'e, pa ri Kola, pa ronojel taq ujuyub' ri Isra'el, arech keta'maj ronojel weri' e arech konojel kkik'yaq kib' pakiwi' ri ekik'ulel e kkik'is tzij pakiwi' ri e'are'. ⁵Aretaq chi' ri e'ajisra'el xketa'maj weri', chi aninaq kkik'yaq kib' konojel chkij ri e'ajsiri'a e xech'o'jinik kuk' chi k'ate' na pa ri Job'a. Xoquje' ri e'ajjerusalem e konojel ri ek'o pa ri juyub' xepe uloq kuk' ri e'are', rumal rech che xoquje' xketa'maj ri xk'ulmatajik pa ri tz'um taq ja kech ri ekik'ulel. Xoquje' ri siwantinimit rech ri Gala'ad e ri Galile'a xech'o'jinik kuk' ri e'are' e xekoqataj chi k'ate' xe'opan naqaj chrech ri Damasko e pa ri kulew. ⁶K'atek'uri', ri enik'aj winaq chik che xekanaj kanoq pa ri B'etuli'a, xeb'e ub'ik pakiwi' ri tz'um taq kachoch ri e'ajasiri'a, xe'elaq'an chila' e nimalaj q'inomal xkiriqo. ⁷Ri e'ajisra'el, ri xetzalij uloq pa ri k'axalaj kamsanik, xkechb'ej ri xkanaj na kanoq. Xoquje' ri winaq che ek'o pa ri ko'lik taq

tinimit e ri k'o kachoch kuk' taq ri jetaq awaj pa ri juyub' e pa ri taq'aj, xkiriq nimalaj jastaq kech, rumal rech che k'o nimalaj q'inomal che man loq' taq kejalaxik.

Ri MaltyoXinik

⁸Ri nim chuchqajaw Yoyakim, konojel ri e'ajawab' rech ri Isra'el e si siwantinimit ek'o pa ri Jerusalem xepe chrilik ri utzalaj taq jastaq xuya ri Ajawxel chkech ri Isra'el, xoquje' xkila' e xkiya' jun rutzil uwach ri Judit. ⁹Aretaq chi' ke'opan pa ri rachoch, konojel kkitewchij ri are' e junam kkib'ij:

«;At ri at uq'ijil ri Jerusalem! ;at ri unimal ri Isra'el! ;At ri at nim uq'ijilal ri qija'al!

¹⁰Aretaq chi' xab'an weri' ruk' aq'ab', jun nimalaj utzil chrech ri Isra'el, e chuwach ri Dyos nimalaj utzil ri xab'ano. Atewchi'talik ri at rumal ri Nimalaj Ajawxel chub'eq'ij chub'esaq!».

E konojel ri siwantinimit xkib'ij:

«;Amen!».

¹¹Ri siwantinimit xe'elaq'anik pa ri tz'um taq ja, juwinaq lajuj q'ij. Xkiya' chrech ri Judit ri tz'um rachoch ri Holofernes, rachi'l ronojel ri saq pwaq taq ulaq, ri uch'at, ri jetaq uq'eb'al e ronojel ri jetaq utem. Ri are' xuk'am ub'ik e kukoj ub'i chrij ri umula, xusuk'umaj ri jetaq uch'ich' e kumulij ub'i ronojel chupam. ¹²Konojel ri ixoqib' e'ajisra'el che xepe che rilik ri are', kkitewchi'j e junam kexojowik jacha pa jun nimaq'ij. Ri Judit kuk'am ukoq nik'aj taq ramus e kujach chkech ri ixoqib' che ek'o ruk' ri are'. ¹³Ri are' e ri erachi'l kkikoj uq'ab' taq olivo cho ri kijolom. K'atek'uri', xuk'am ub'e ri b'ixonik e kuk'am kib'e konojel ri siwantinimit che kexojowik. Konojel ri achijab' e'ajisra'el kiterne'b'em ri are' ruk' ri jetaq kich'ich' rech ch'o'j e kuk'am ri wiqib'al kijolom. ¹⁴Ri Judit, k'o panik'aj chkech konojel ri Isra'el, xuchaple'j we jun b'ix ri' che rech maltyoXinik e konojel ri siwantinimit kkib'ij kech ruk' ri are':

16¹«;Nim uq'ijil chiya'
b'a ri Nudyos ruk' ri alaj taq tum,
chib'ixoj b'a' ri Ajawxel ruk'
ri jetaq tzojtzoj junam
ub'ixoxik chib'ana' ri uq'ijil,
nim uq'ijil ri ub'i' chiya'a'
e chisik'ij b'a'!

²Rumal rech che ri Ajawxel jun Dyos
che kutukij uwach ri taq ch'o'j;
ri are' xukoj ri uk'olb'al panik'aj
chkech ri siwan utinimit,
ri are' xinutoq'ij uloq chi
pa kiq'ab' ri enuk'ulel.

³Ri e'ajasiri'a xeqaj uloq chi pa taq
ri juyub' k'o pa ri urox uxkut kaj,
xepe uloq kuk' sib'alaj ek'ya
achijab' erech ch'o'j.
Ri ekiwinaq kiq'atem ri jetaq nimaja',
ri jetaq kikej,
kinojisam ri jetaq juyub'.

⁴Are kkaj kkiporoj ri jetaq wulew,

- are kkaj ke'kikamisaj ri e'alab'om
 e ri alitomab' ruk' ri ch'ich' rech ch'o'j,
 kkaj ke'kipaq'ij ri in laj taq lo'ch pulew
 are kkaj ke'kijach ri ak'alab'
 jacha ekich'akoj
 e are kkaj ke'kilaq'aj ub'ik ri alitomab'.
- ⁵Ri Ajawxel che nimalaj ukowinem
 ronojel weri', man xuya' ta chkech
 xa rumal uq'ab' jun ixoq.
- ⁶Ri k'amal kib'e man xqaj ta
 pa kiq'ab' ri alab'om,
 xoquje' man xkamisax ta
 kumal eralk'uwa'l winaq
 che kowlaj kichuq'ab',
 xoquje' man xch'ak ta kumal
 nimalaj taq kqan winaq,
 are ri Judit, che umi'al ri Merari,
 xch'akam puwi' ri are' rumal ri uje'lal.
- ⁷Xresaj kanoq ri jetaq ratz'yaq
 che rech malka'n ixoq ukojom,
 arech kuxik kichuq'ab'
 ri emeb'a'ib' ek'o pa ri Isra'el,
 xukoj ub'ik utzalaj taq
 k'ok' kunab'al chupalaj,
- ⁸xuxim ub'ik ri uwi' ruk' jun xaq'ap,
 xukoj jun ratz'yaq b'anom ruk' lino arech kqaj puq'ab' rumal ri uje'lal.
- ⁹Chuk'ab'a' kan uchi' chuwach
 ri uxajab' ukojom ri are',
 ri uje'lal xuch'ak ri ruxlab'al
 e ri ch'ich' rech ch'o'j xukut ri uqul!
- ¹⁰Ri e'ajpersi'a xeb'irb'itik
 rumal ri uchuq'ab'
 e ri e'ajmedi'a sachib'al k'u'x xekanajik
 rumal ri kowlaj uchuq'ab'.
- ¹¹K'atek'uri', ri enumeb'a'ib' in xkik'omij
 e ri e'are' kkixib'ij kib'
 xkik'omij ri enutuqa'r taq winaq
 e ri e'are' xeb'irb'itik;
 ri e'are' ko xkib'an chrech ri kich'ab'al
 e ri e'are' xe'animaj ub'ik.
- ¹²Ekal ekolik taq alitomab'
 xekamisanik ri e'are',
 ejacha ekalk'uwa'l winaq che
 xkisalkapij kib', xe'kikamisaj ri e'are'.
 ;Xekam pa ri ch'o'j che rech ri Wajawxel!
- ¹³Kwaj kinb'ixoj jun k'ak' b'ix
 chrech ri Nudyos.
 ;Ajawxel, ri at, nimalaj ab'antajik,

ri at nimalaj aq'ijil,
sachib'al k'u'x ri achuq'ab',
man k'o ta jun k'o uchuq'ab'
chawach ri at!

¹⁴_iChatkipatanij b'a' ri at,
konojel ri jastaq ek'o chuwachulew!
rumal rech che, xatch'aw at
e xb'antajik ronojel ri jastaq,
xataq uloq ri awuxlab'al
e utz ub'anik xub'an ri jastaq,
e man k'o ta jun winaq
kkowinik kch'o'jinik ruk' ri ach'ab'al.

¹⁵Ri jetaq juyub' ketzaq uloq ri' chi
pa ri kitikb'alil uloq
ruk' ri jetaq ja',
ri jetaq ab'aj keja'r ri'
chawach jacha q'ol,
k'atek'ut, ri e'are'
che kkixib'ij kib' chawach
ri at, at utz kuk' ri e'are'.

¹⁶Rumal rech che man k'o ta upatan ri'
ronojel tab'al toq'ob'
che utzalaj uk'ok'al,
e man k'o ta upatan ri' ri xepo
che kporox chawach pa jun holokosto;
k'atek'ut, jachin kuna' rib'
chuwach ri Ajawxel
chi pa junalik ri' nimalaj ub'antajik.

¹⁷_iK'ax kech ri jetaq amaq'
che kkiwa'lisaj uloq kib'
chkij ri ewija'al!
Ri Ajawxel nimalaj kowinnel
chrech ronojel
kuk'ajisaj na ri' kiwach pa ri uq'ij
ri q'atojtzij.

Kujach nan ri' ri kib'aqil
pa ri q'aq' e chkech ri ixjut
e pa junalik ri' kkik'is kik'u'x
rumal ri q'oxom.

¹⁸Aretaq chi' xe'opan pa ri Jerusalem, konojel kexuki' chuwach ri Dyos, k'atek'uri'
aretaq chi' ch'ajch'ob'ejinaq chik ri siwantinimit, xkichi'j ri jetaq kiholokosto, ri tab'al
toq'ob' xk'iy pa kanima' e ri jetaq sipanik.

¹⁹Ri Judit xuchi'j ronojel ri jetaq utem ri Holofernes, che are ri siwantinimit xeya'ow
chrech ri are' e xujach pa kamikal chuwach ri Dyos ri jetaq payu' che xas are' ri are'
xuk'am uloq puwi' ri uch'at ri Holofernes. ²⁰Ri siwantinimit, xek'oji' oxib' ik' ruk'
ki'kotemal chuwach ri Nim Rachoch ri Dyos pa ri Jerusalem e ri Judit xkanaj kan kuk' ri
e'are'.

Ri uri'job'ik ri Judit e ri ukamikal

²¹Aretaq chi' xok'owik ri jetaq q'ij ri', konojel xetzalij pa taq ri kachoch. Ri Judit xtzalij ub'ik pa ri B'etuli'a e chila' xkanaj kan wi' chuwach ri rulew. Pa taq ri uq'ij ri', nimalaj ub'antajik pa ronojel ri uwachulew ri'. ²²Ek'ya achijab' xekita' chrech ri k'ulanem, k'atek'ut man k'o ta jun achi xreta'maj uwach ri are' pa ronojel ri q'ij che xk'asi'k, chi aretaq chi' xkam ub'ik ri rachajil Manasses e junam xu'mulij rib' kuk' ri e'uwinaq. ²³Xka'si' ub'ik chi ri'jalaj winaq chik, ok'al job' ujunab'; xuk'aslemaj ri uri'job'ik pa ri rachoch ri rachajil. Xutzoqopij ub'ik ri umokom ixoq. Xkam pa ri B'etuli'a e xmuq pa ri pek jawi' muqatal wi ri rachajil Manasses. ²⁴Ri rachoch ri Isra'el kroq'ej uwach wuqub' q'ij. Aretaq chi' maja' kkamik, xujach kanoq ri jastaq rech chkiwach ri erachalal ri rachajil Manasses, xoquje' chkiwach ri erachalal ri are'.

²⁵Man k'o ta chi jun winaq xub'an k'ax chkech ri e'ajisra'el aretaq chi' k'as na ri Judit, xoquje' jeri' aretaq chi' k'ya junab' kaminaq chi ub'ik ri are'.